

**ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«УНІВЕРСИТЕТ ТРАНСФОРМАЦІЇ МАЙБУТНЬОГО»**

КАФЕДРА БІЗНЕСУ, АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ПРАВА

ФІНАНСИ, ГРОШІ ТА КРЕДИТ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності **D3 (073) «Менеджмент»**
усіх форм здобуття освіти

Обговорено та рекомендовано
на засіданні кафедри бізнесу,
адміністрування та права
Протокол №5 від 10.12.2025

Чернігів 2025

ФІНАНСИ, ГРОШІ ТА КРЕДИТ: методичні вказівки до практичних занять для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності D3 (073) «Менеджмент» усіх форм здобуття освіти / Укл.: Т.В. Клименко. Чернігів: ЗВО «Університет трансформації майбутнього», 2025. 63 с.

- Укладачі* **Клименко Тетяна Вікторівна,**
кандидат економічних наук, доцент,
зав. кафедри бізнесу, адміністрування та права
- Відповідальний* **Філіпова Наталія Володимирівна,**
за випуск: *доктор економічних наук, професор,*
професор кафедри бізнесу, адміністрування та права
- Рецензент:* **Ніколаєнко Юрій Володимирович,**
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри бізнесу, адміністрування та права

ВСТУП

Практичні заняття з дисципліни «Фінанси, гроші та кредит» є ключовим етапом підготовки фахівців, де теоретичні знання трансформуються у професійні компетенції. У сучасних умовах менеджер не може обмежуватися лише загальним уявленням про економіку; він повинен володіти конкретним інструментарієм аналізу фінансових потоків, розуміти механізми кредитування та вміти оцінювати ефективність фінансових рішень. Метою цих занять є розвиток здатності здобувачів вільно орієнтуватися у взаємозв'язках між ціною, прибутком, податками та капіталом, що є фундаментом життєздатності будь-якого бізнесу.

Практична складова курсу побудована таким чином, щоб занурити майбутнього керівника у реальні ринкові умови, де фінансові ресурси розподіляються через механізми попиту і пропозиції. Під час занять особлива увага приділяється аналізу функцій фінансів у їхньому прикладному значенні для суб'єктів господарювання та держави. Здобувачі вищої освіти вчать не просто оперувати цифрами, а бачити за ними рух вартості та потенційні ризики, що є невід'ємною частиною отримання прибутку в ринковій моделі.

Виконання практичних завдань стимулює розвиток аналітичного мислення та вміння обґрунтовувати управлінські рішення на основі фінансової звітності й актуальної економічної інформації. Системна робота на практичних заняттях дозволяє опанувати методи оптимізації витрат, механізми залучення капіталу та інструменти державного регулювання, що забезпечує високу адаптивність майбутнього фахівця до змін глобального фінансового середовища.

ТЕМА 1. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ФІНАНСІВ

Питання для обговорення:

1. *Історичні передумови виникнення і розвитку фінансів.*
2. *Взаємозв'язок фінансів з різними елементами економічної системи.*
3. *Функції фінансів.*
4. *Ринкова модель фінансових відносин.*

Теоретичні та практичні завдання:

Завдання 1.1. *Ідентифікувати поняття, характеристика яких наведена в правій колонці таблиці:*

*витрати
капітал
податки
ціна*

*заробітна плата
кредит
прибуток*

<i>Ключові поняття</i>	<i>Трактування</i>
	Форма первинного розподілу доходу; частина витрат підприємства та джерело податкових надходжень до бюджету.
	Відображає вартість продукції; включає податки, витрати, прибуток; є механізмом перерозподілу фінансових ресурсів.
	Основне джерело власних фінансових ресурсів підприємства; частково перерозподіляється через податки.
	Елемент собівартості продукції; впливають на фінансовий результат; є об'єктом державного і корпоративного контролю.
	Інструмент перерозподілу доходів; формують фінансову базу держави; створюють зв'язок між економічними суб'єктами і державою.
	Джерело інвестування та формування активів; фінанси забезпечують його рух через кредити, цінні папери, державні програми.
	Форма перерозподілу фінансових ресурсів у часі; пов'язаний із борговими зобов'язаннями і відсотковими платежами.

Завдання 1.2. *Чи погоджуєтесь Ви із твердженнями, наведеними нижче? Поясніть свою відповідь.*

1. *Об'єктивна необхідність фінансів насамперед зумовлена: наявністю товарно-грошових відносин; наявністю держави і необхідністю виконання своїх функцій.*
2. *Фінанси в Україні є суто державним інструментом для регулювання економіки, і не мають зв'язку з приватним сектором.*
3. *Основна мета функціонування фінансів у ринковій економіці полягає у забезпеченні прибутковості державного сектору.*
4. *Фінанси, на відміну від грошей, не є лише засобом обміну, а*

відображають економічні відносини з приводу формування, розподілу та використання фондів грошових коштів.

Завдання 1.3. Порівняйте економічні категорії, визначте їх спільні та відмінні характеристики:

фінанси і гроші;

фінанси і ціни;

фінанси і кредит;

фінанси і заробітна плата.

Завдання 1.4. Кейс-завдання: «Розподіл прибутку і функції фінансів»

Підприємство «Альфа» отримало 1.640.000 грн чистого прибутку. Згідно з фінансовою політикою підприємства:

- 45% направляється на інвестиції;

- 25% – на виплату дивідендів;

- решта – до резервного фонду.

Відомо, що ставка податку на прибуток становить 18%.

Необхідно:

1. Визначити суму податку на прибуток, яку підприємство сплатило до бюджету.

2. Визначити розмір прибутку до оподаткування підприємства.

3. розрахувати суму коштів, що були направлені:

- на інвестиції,

- на дивіденди,

- до резервного фонду.

4. Визначити, які функції фінансів реалізуються в цій ситуації

ТЕМА 2. ФІНАНСОВА СИСТЕМИ ТА ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ

Питання для обговорення:

1. *Фінансова система України: структура та загальна характеристика.*
2. *Організаційні засади функціонування фінансової системи України.*
3. *Сутність, складові та типи фінансової політики.*
4. *Характеристика фінансового механізму.*

Теоретичні та практичні завдання:

Завдання 2.1. *Ідентифікувати поняття, характеристика яких наведена в правій колонці таблиці:*

<i>бюджетна система</i>	<i>економічний розвиток</i>
<i>емісія грошей</i>	<i>кредитна політика</i>
<i>податкова система</i>	<i>ринкова модель фінансових відносин</i>
<i>фінанси</i>	<i>фінансова безпека</i>
<i>фінансова політика</i>	<i>фінансова система</i>
<i>фінансова стабільність</i>	<i>фінансовий контроль</i>
<i>фінансовий механізм</i>	<i>фінансовий ринок</i>

<i>Ключові поняття</i>	<i>Трактування</i>
	Сукупність норм, інститутів, організацій та процедур, які регулюють порядок справляння податків і зборів, що забезпечують фінансування державних витрат та реалізацію фіскальної політики держав.
	Політика держави щодо регулювання обсягу, умов і напрямків кредитування.
	Стан економіки, при якому забезпечується стійкість фінансової системи, без значних криз та коливань.
	Модель, де фінансові відносини базуються на ринкових принципах попиту та пропозиції.
	Сукупність органів державного управління, інститутів і ринків, що здійснюють фінансові відносини в країні.
	Процес випуску національної валюти центральним банком та організація її обігу.
	Процес перевірки фінансових операцій для забезпечення відповідності чинному законодавству.
	Процес зростання економіки, що включає збільшення продуктивності праці та покращення життєвого рівня.
	Ринок, на якому здійснюється обіг фінансових активів та ресурсів, таких як кредити, цінні папери.
	Система заходів та рішень держави для досягнення економічних цілей за допомогою фінансових інструментів.
	Сукупність органів і механізмів, через які здійснюється складання, виконання та контроль державного бюджету.

Ключові поняття	Трактування
	Система способів і інструментів, які використовуються для управління фінансовими ресурсами.
	Стан фінансової системи, що забезпечує захист від економічних та фінансових загроз.
	Фінансові відносини, що виникають у процесі утворення, розподілу та використання грошових фондів.

Завдання 2.2. Чи погоджуєтесь Ви із твердженнями, наведеними нижче?

Поясніть свою відповідь.

1. Банківська система є важливим елементом фінансової системи України, оскільки забезпечує обіг грошей і кредитування економічних суб'єктів.

2. Податки є основним джерелом доходів державного бюджету, що використовується для фінансування державних програм і соціальних виплат.

3. Фінансова система України включає в себе тільки державні фінанси, а приватні підприємства не впливають на її стабільність.

4. Кредитна діяльність є невід'ємною частиною фінансової системи України, оскільки вона сприяє формуванню фінансових ресурсів і їх перерозподілу між економічними суб'єктами.

5. Фінансова політика України має на меті забезпечення стабільності національної валюти і контролю за інфляцією через управління бюджетними витратами і доходами.

6. Державний борг є незначною частиною фінансової системи і не має великого впливу на економіку країни.

Завдання 2.3. Припустимо, що Державний бюджет України на наступний рік передбачає збільшення витрати на соціальні програми (пенсії, соціальну допомогу, інфраструктурні проекти, оборону тощо).

Яким чином ці витрати можуть вплинути на економічну ситуацію в країні?

Як ці витрати відображаються на фінансовій системі України, включаючи податкові надходження та боргові зобов'язання?

Який ефект від цих витрат може бути на рівень інфляції та зайнятості в країні?

Завдання 2.4. Кейс-завдання: «Фінансовий механізм у дії»

Держава зіткнулася з економічним спадом:

- зниженням ВВП;
- падінням податкових надходжень;
- зростанням безробіття.

Для стабілізації економіки уряд вирішив активізувати фінансовий механізм і запровадив такі заходи:

1. Зниження ставки ПДВ з 20% до 16%.
2. Тимчасове звільнення малого бізнесу від податку на прибуток.

3. Збільшення державних витрат на інфраструктуру та соціальні програми.

4. Запуск державної програми пільгового кредитування підприємств через державний банк.

Необхідно:

1. Визначити елементи фінансового механізму, що були застосовані.
2. Пояснити, які інструменти фінансової політики використала держава.
3. До яких підсистем фінансової системи можна віднести кожен захід?
4. Які функції фінансів* реалізуються у цьому прикладі?
5. Дати оцінку діям уряду: чи ефективні вони в умовах економічного спаду?

Завдання 2.5. Порівняйте економічні категорії «фінансова система» та «фінансовий механізм» за критеріями, наведеними в таблиці.

Таблиця 2.1 – Порівняльна характеристика фінансової системи та фінансового механізму

<i>Критерій</i>	<i>Фінансова система</i>	<i>Фінансовий механізм</i>
<i>Сутність</i>		
<i>Структура</i>		
<i>Призначення</i>		
<i>Приклади</i>		
<i>Роль у фінансовій політиці</i>		
<i>Характер дії</i>		

ТЕМА 3. БЮДЖЕТ І БЮДЖЕТНА СИСТЕМА

Питання для обговорення:

1. *Сутність, значення та функції бюджету.*
2. *Бюджетний устрій та бюджетна система. Принципи побудови бюджетної системи.*
3. *Бюджетний процес в Україні.*
4. *Сутність, джерела формування та класифікація доходів бюджету.*
5. *Сутність, склад і структура видатків державного бюджету.*
6. *Принципи і форми бюджетного фінансування.*
7. *Бюджетний дефіцит та його вплив на розвиток економіки.*

Теоретичні завдання:

Завдання 3.1. *Ідентифікувати поняття, характеристика яких наведена в правій колонці таблиці:*

<i>бюджет</i>	<i>бюджетна система</i>
<i>бюджетний дефіцит</i>	<i>бюджетний профіцит</i>
<i>бюджетний процес</i>	<i>витрати бюджету</i>
<i>державний бюджет</i>	<i>доходи бюджету</i>
<i>місцевий бюджет</i>	<i>місцеві фінанси</i>
<i>фіскальна політика</i>	

<i>Ключові поняття</i>	<i>Трактування</i>
	Сукупність етапів, через які проходить підготовка, затвердження, виконання та контроль за виконанням бюджету. Включає складання, обговорення, затвердження та моніторинг бюджетних показників.
	Суми, які держава або органи місцевого самоврядування витрачають на виконання своїх функцій: фінансування соціальних програм, інфраструктури, оборони, освіти та інше.
	Бюджет центрального уряду, який включає доходи та витрати держави, необхідні для фінансування національних програм, таких як соціальні виплати, оборона, освіта, охорона здоров'я тощо.
	Фінансові ресурси, які використовуються для забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування, і включають як власні доходи (податки, збори), так і трансферти з державного бюджету.
	План фінансових ресурсів держави, регіонів або місцевих органів влади, який визначає доходи та витрати на певний період, зазвичай на рік; є основним фінансовим документом, що забезпечує виконання державних та місцевих програм і функцій.
	Сукупність грошових надходжень до бюджету, які можуть включати податки, збори, митні платежі, доходи від державних підприємств, кредити та інші джерела фінансування.
	Сукупність усіх бюджетів, що функціонують в країні, та відповідних організаційних структур, через які здійснюється складання,

<i>Ключові поняття</i>	<i>Трактування</i>
	затвердження, виконання та контроль за виконанням бюджетів усіх рівнів (державний, місцевий, спеціальні фонди).
	Ситуація, коли витрати держави або місцевого бюджету перевищують його доходи. Це може призвести до необхідності позичати кошти або збільшувати борг.
	Сукупність заходів уряду щодо регулювання доходів і витрат бюджету, яка включає податкову політику, державні витрати, боргові зобов'язання, а також спрямована на забезпечення економічної стабільності та зростання.
	Бюджет органів місцевого самоврядування, який включає фінансування місцевих програм, таких як розвиток інфраструктури, соціальні послуги, освіта, охорона здоров'я на місцевому рівні.
	Ситуація, коли доходи бюджету перевищують його витрати. Це дозволяє зменшити державний борг або використовувати кошти для додаткових інвестицій.

Завдання 3.2. *Необхідно знайти відповідність між принципами, на яких ґрунтується побудова та функціонування бюджетної системи, та їх характеристиками:*

- принцип єдності бюджетної системи України*
- принцип збалансованості*
- принцип самостійності*
- принцип повноти*
- принцип обґрунтованості*
- принцип ефективності та результативності*
- принцип субсидіарності*
- принцип цільового використання бюджетних коштів*
- принцип справедливості і неупередженості*
- принцип публічності та прозорості*

<i>Принцип</i>	<i>Характеристика</i>
	Кошти бюджету мають витрачатися так, щоб забезпечити максимальний результат при мінімальних витратах.
	Усі складові бюджетної системи повинні діяти згідно з єдиною методологією, забезпечуючи узгодженість між центральними та місцевими бюджетами.
	Доходи та витрати бюджету повинні бути рівними, щоб забезпечити фінансову стабільність без утворення дефіциту або надлишку коштів.
	Усі рішення щодо доходів і видатків мають базуватися на реальних економічних даних та прогнозах, з урахуванням можливостей для їх виконання.
	Врахування всіх доходів і витрат, що мають бути здійснені в рамках бюджету, для забезпечення виконання державних зобов'язань.
	Усі етапи бюджетного процесу мають бути відкритими для громадськості, що дозволяє здійснювати контроль за використанням коштів і сприяє участі населення.

<i>Принцип</i>	<i>Характеристика</i>
	Кожен рівень бюджетної системи має право визначати джерела доходів та використовувати кошти згідно з власними повноваженнями і фінансовими можливостями.
	Фінансування має здійснюватися таким чином, щоб забезпечити рівні умови для всіх громадян, без упередженості або дискримінації.
	Рішення і розподіл ресурсів мають здійснюватися на найбільш відповідному рівні, де є можливість ефективно реалізувати завдання.
	Кошти мають бути використані строго за визначеними цілями, щоб забезпечити досягнення конкретних результатів у виконанні державних програм.

Практичні завдання:

Задача 1. Планові видатки Державного бюджету України на поточний рік становлять 3.929,06 млрд грн, зокрема видатки спеціального фонду – 337,43 млрд грн. Резервний фонд Державного бюджету України затверджено в сумі 29,59 млрд грн.

Визначте, чи дотримано вимоги законодавства під час формування резервного фонду.

Задача 2. Планові показники бюджету становлять (умовних одиниць):

Видатки бюджету – 1350

Внутрішні запозичення – 180

Повернення кредитів до бюджету – 10

Доходи від операцій із капіталом – 5

Зовнішні запозичення – 135

Придбання цінних паперів – 10

Надання кредитів із бюджету – 20

Надходження від приватизації майна – 20

Неподаткові надходження – 210

Повернення бюджетних коштів із депозитів – 15

Погашення внутрішніх зобов'язань – 170

Погашення зовнішніх зобов'язань – 150

Податкові надходження – 950

Розміщення бюджетних коштів на депозитах – 10

Цільові фонди – 5

Необхідно визначити:

1) загальний обсяг планових доходів і надходжень бюджету;

2) загальну суму планових витрат бюджету;

3) планову величину фінансування бюджету;

4) абсолютне значення дефіциту (профіциту) бюджету.

Задача 3. На підставі наведених даних розрахуйте абсолютні та відносні показники дефіциту державного бюджету:

- відношення бюджетного дефіциту до величини ВВП;

- відношення бюджетного дефіциту до величини доходів бюджету;
- відношення бюджетного дефіциту до величини видатків бюджету;
- визначення дефіциту, розрахованого без урахування у складі доходів бюджету надходжень у вигляді трансфертів;
- визначення дефіциту, розрахованого без урахування у складі видатків бюджету платежів, пов'язаних з обслуговуванням державного боргу.

Оцініть рівень небезпечності бюджетного дефіциту.

Таблиця 3.1 – Планові показники державного бюджету, млрд грн

<i>Показники</i>	<i>Загальний фонд</i>	<i>Спеціальний фонд</i>
Доходи	900	150
зокрема сума надходжень від міжбюджетних трансфертів	10	0
Видатки	1000	180
зокрема видатки на обслуговування державного боргу	120	0
Надання кредитів із бюджету	5	15
Повернення кредитів до бюджету	5	15
Величина ВВП	4125	

Завдання 4. Кейс-завдання: «Аналіз бюджету громади»

Ви – фінансовий аналітик міської ради. За даними, бюджет громади на поточний рік становить 580 млн грн, із яких:

ПДФО (податок на доходи фізичних осіб) – 300 млн грн;

Освітня субвенція – 100 млн грн

Інші місцеві надходження (місцеві податки, місцеві збори) – 180 млн грн.

За прогнозом, бюджет має наступну структуру видатків:

Освіта – 180 млн грн

Охорона здоров'я – 80 млн грн

Соцзахист і соціальне забезпечення – 60 млн грн

Капітальні (інфраструктурні) видатки – 100 млн грн

Утримання виконавчого апарату й комунальні – 40 млн грн

Благоустрій, транспорт, культура – 80 млн грн

Резервний фонд – 40 млн грн

Необхідно:

1. Розрахувати, чи є у цьому бюджеті дефіцит або профіцит, а також вказати розмір;

2. Розподілити доходи на:

– власні (місцеві) надходження;

– трансфертні надходження (від державного бюджету).

3. Запропонувати 2-3 шляхи збалансування бюджету, якщо виявлено дефіцит.

4. Обґрунтувати можливий вплив зменшення освітньої субвенції (наприклад, на 20 млн грн) на загальну структуру бюджету.

Завдання 5. Кейс-завдання: «Виявлення помилок у проєкті бюджету»

Ви працюєте у команді новообраного голови селищної ради. Вам доручено перевірити проєкт бюджету, підготовлений попередньою владою. Ключові дані цього бюджету такі:

Проєкт бюджету селищної ради на 2025 рік:

Загальний обсяг доходів: 150 млн грн:

- освітня субвенція – 120 млн грн;
- податки та збори – 25 млн грн;
- дотація на вирівнювання – 5 млн грн.

Загальний обсяг видатків: 145 млн грн

- видатки на освіту – 90 млн грн;
- видатки на охорону здоров'я – 35 млн грн;
- культура та спорт – 20 млн грн.

Надлишок коштів буде спрямовано до резервного фонду – 15 млн грн

Необхідно:

1. Визначити, чи коректно складено бюджет з точки зору арифметики.
2. Чи відповідає структура доходів і видатків вимогам бюджетного законодавства? Визначте, що викликає сумніви.
3. Оцініть, які доходи є власними, а які – трансфертами.
4. Запропонуйте коригування проєкту бюджету для приведення його до реальних пропорцій.

ТЕМА 4. ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ

Питання для обговорення:

1. Економічна сутність та функції податків.
2. Елементи системи оподаткування.
3. Класифікація податків.
4. Сутність податкової політики та її місце в системі державного регулювання економіки.
5. Сутність та структура податкової системи.

Теоретичні завдання:

Завдання 4.1. Ідентифікувати поняття, характеристика яких наведена в лівій колонці таблиці:

<i>база оподаткування</i>	<i>збір</i>
<i>непрямі податки</i>	<i>об'єкт оподаткування</i>
<i>платіжна дисципліна</i>	<i>платник податку</i>
<i>податкова система</i>	<i>податкове законодавство</i>
<i>податковий контроль</i>	<i>податковий орган</i>
<i>податковий період</i>	<i>податкові пільги</i>
<i>податок</i>	<i>прямі податки</i>
<i>ставка податку</i>	

<i>Ключові поняття</i>	<i>Трактування</i>
	Фізична або юридична особа, яка відповідно до законодавства зобов'язана сплачувати податки або збори.
	Майно, доходи або інші економічні категорії, що підлягають оподаткуванню за певним податком (наприклад, доходи фізичних осіб, земельні ділянки).
	Обов'язковий безповоротний платіж, що сплачується фізичними та юридичними особами державі або місцевим органам влади для фінансування публічних потреб.
	Обов'язковий платіж, що стягується державою для фінансування конкретних цільових програм.
	Визначена величина податку, що сплачується за одиницю об'єкта оподаткування, виражена у відсотках або в іншій одиниці вимірювання.
	Проміжок часу, за який обчислюється сума податків та зборів, і який визначається законодавством для кожного виду податку.
	Податки, що стягуються безпосередньо з доходів або майна платника (наприклад, податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств).
	Грошова сума або інша вимірювана величина, на основі якої обчислюється податок (наприклад, заробітна плата, вартість товару, земельна ділянка).

<i>Ключові поняття</i>	<i>Трактування</i>
	Сукупність податків, зборів та інших обов'язкових платежів, а також податкових органів, які регулюють процес оподаткування в державі.
	Система нормативно-правових актів, що регулюють обов'язки та права платників податків, порядок обчислення та сплати податків.
	Діяльність податкових органів, спрямована на забезпечення правильності нарахування та сплати податків.
	Податки, які стягуються на товар або послугу і включаються в їх вартість (наприклад, податок на додану вартість (ПДВ), акцизи).
	Звільнення від сплати податку або зменшення розміру податку для певних категорій платників податків, визначені законодавством.
	Орган державної влади, що здійснює адміністрування податків та зборів, контролює їх сплату, забезпечує виконання податкового законодавства.
	Дотримання встановлених законодавством термінів та порядку сплати податків і зборів.

Завдання 4.2. *Необхідно знайти відповідність між принципами, на яких ґрунтується податкове законодавство України, та їх характеристиками.*

загальність оподаткування
рівність усіх платників перед законом
невідворотність відповідальності
презумпція правомірності рішень платника податку
фіскальна достатність
соціальна справедливість
економічність оподаткування
нейтральність оподаткування
стабільність
рівномірність та зручність сплати
єдиний підхід до встановлення податків та зборів

<i>Принцип</i>	<i>Характеристика</i>
	Податки та збори мають бути встановлені таким чином, щоб сума надходжень перевищувала витрати на адміністрування цих платежів.
	Всі елементи податку повинні чітко визначатися на законодавчому рівні, щоб уникнути суперечностей та забезпечити стабільність системи.
	Кожен суб'єкт економічної діяльності має обов'язок сплачувати податки та збори, визначені Податковим кодексом та іншими законами.
	Закон визначає, що за порушення податкового законодавства не уникнути покарання, якщо вчинено правопорушення.
	Податкова система не повинна створювати переваг або перешкод для окремих суб'єктів господарювання, аби не впливати на їх конкурентоздатність.

<i>Принцип</i>	<i>Характеристика</i>
	Якщо закон чи нормативно-правовий акт дає різні варіанти трактування, рішення, яке приймається, повинно бути на користь платника податків.
	Податкова система повинна гарантувати однакове ставлення до всіх платників, незалежно від їх соціального статусу, національності, релігії чи форми власності.
	Строки сплати податків повинні бути встановлені таким чином, щоб забезпечити стабільний потік коштів до бюджету та бути зручними для платників.
	Розмір податків має відповідати платоспроможності платника, тобто ті, хто можуть сплачувати більше, повинні нести більший податковий тягар.
	Податкове законодавство не повинно змінюватися частіше, ніж за шість місяців до початку наступного бюджетного року.
	Податки та збори повинні бути розраховані з урахуванням потреб бюджету, щоб забезпечити баланс витрат і надходжень.

Практичні завдання:

Завдання 1. У звітному місяці підприємством придбано товару А на суму 180 000 грн (з ПДВ) та реалізовано його на 270 000 грн (з ПДВ). Визначити розмір податкового кредиту та податкового зобов'язання, а також суму ПДВ, яка має бути сплачена в бюджет.

Задача 2. Визначити суму податку на прибуток підприємства за умови:

- дохід – 840 тис. грн;
- витрати звітного періоду: за матеріали – 451 тис. грн., на заробітну плату – 200 тис. грн, відрахування на соціальні заходи - ? тис. грн; амортизація 65 тис. грн.

Завдання 3. Працівнику нарахована заробітна плата в сумі 22 000 грн. Визначити розміри утримань із заробітної плати та нарахувань на фонд оплати праці, а також суму заробітної плати, яка буде перерахована працівнику на платіжну картку та суму податкових платежів, які підприємство перерахує до бюджету.

Завдання 4. Підприємство імпортує в Україну овочі за такою вартістю:

- часник – 10 000 дол. США;
- цибуля-порей – 15 000 дол. США;
- перець солодкий – 25 000 дол. США;
- гриби роду Agaricus (шампіньйони) – 12 000 дол. США;
- фенхель – 8 000 дол. США;
- фініки свіжі – 5 000 дол. США.

Визначити коди товарів згідно Українського класифікатора товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД), ставки мита для кожного

найменування та розмір митних платежів. Курс НБУ – на дату виконання завдання.

Завдання 5. 15 березня 2024 року розмитнено легковий автомобіль 2019 року випуску: об'єм двигуна – 2000 см куб; бензин; митна вартість – 8.000\$.

Курс НБУ до євро на дату оформлення митної декларації склав 42,287 грн / 1 євро.

Розрахувати суму акцизного податку.

Завдання 6. Виробниче підприємство – платник ПДВ у звітному місяці придбало сировину і матеріали у вітчизняного постачальника на загальну суму 297.600 грн з ПДВ та у іноземного постачальника на загальну суму 13.650 євро. Курс НБУ до євро на дату оформлення митної декларації – 41,39 грн. за 1 євро, мито – 5% митної вартості.

У цьому ж місяці підприємством реалізовано продукцію вітчизняним покупцям на загальну суму 1.191.000 грн. з ПДВ.

Розрахувати суму податкового кредиту та податкового зобов'язання з ПДВ і суму до сплати за результатами звітного місяця.

Завдання 7. За результатами звітного періоду підприємство отримало такі показники:

- дохід від реалізації товарів – 12.600.000 грн з ПДВ;
- собівартість реалізованих товарів – 9.654.300 грн.

У звітному періоді підприємство отримало поворотну фінансову допомогу на суму 150.000 грн.

Амортизація необоротних активів нарахована у відповідності до ПКУ.

Нараховано резерв сумнівних боргів на суму 36.000 грн.

Списано дебіторську заборгованість за рахунок резерву сумнівних боргів на суму 18.600 з ПДВ.

Розрахувати суму оподаткованого прибутку та податок на прибуток.

ТЕМА 5. ОСНОВИ ФІНАНСІВ ПІДПРИЄМСТВ

Питання для обговорення:

1. *Сутність та функції фінансів підприємств.*
2. *Фінансові ресурси підприємства: сутність та класифікація.*
3. *Організація фінансів підприємств, види діяльності.*
4. *Фінансовий механізм підприємства.*

Теоретичні завдання:

Завдання 5.1. *Ідентифікувати поняття, характеристика яких наведена в лівій колонці таблиці:*

бюджет підприємства

дивіденди

капітал підприємства

ліквідність

прибуток підприємства

фінанси підприємств

фінансовий аналіз

власний капітал

інвестиції

кредитоспроможність

позиковий капітал

рентабельність

фінансова звітність

фінансові ресурси

<i>Ключові поняття</i>	<i>Трактування</i>
	Показник, що характеризує ефективність діяльності підприємства, розраховується як співвідношення прибутку до витрат або доходів.
	Сукупність грошових нагромаджень і доходів, які використовуються для виконання фінансових зобов'язань та забезпечення господарської діяльності.
	План доходів і витрат підприємства на певний період, що служить основою для його фінансового управління.
	Сукупність документів, які відображають фінансовий стан підприємства, його доходи, витрати та інші важливі показники за певний період часу.
	Фінансовий результат діяльності підприємства, що отримується як різниця між доходами і витратами, після сплати податків.
	Процес оцінки фінансового стану підприємства шляхом вивчення фінансових звітів і розрахунку ключових фінансових показників для виявлення проблем.
	Фінансові ресурси, що залучаються підприємством через кредити, облігації, позики для фінансування своїх потреб.
	Здатність підприємства виконувати свої фінансові зобов'язання вчасно, тобто мати можливість швидко перетворити активи в гроші.
	Здатність підприємства своєчасно виконувати свої фінансові зобов'язання, оцінювана через його фінансові показники та історію погашення боргів.
	Частина прибутку підприємства, що виплачується акціонерам або власникам за їхні інвестиції у вигляді грошових коштів.
	Сукупність фінансових ресурсів, вкладених в підприємство

<i>Ключові поняття</i>	<i>Трактування</i>
	власниками та іншими зацікавленими сторонами для забезпечення його діяльності.
	Внески в капітал або інші активи, спрямовані на отримання прибутку, які здійснює підприємство для розширення чи модернізації своєї діяльності.
	Система грошових відносин, що забезпечує діяльність підприємства, включаючи фінансове забезпечення, управління і розподіл ресурсів.
	Частина капіталу підприємства, що належить власникам або акціонерам, і формується за рахунок статутного, додаткового капіталу та нерозподіленого прибутку.

Практичні завдання:

Задача 1. Ситуаційне завдання. Підприємство «АгроСвіт» отримало значні збитки через коливання цін на зернові. Проаналізуйте, які функції фінансів підприємства (розподільча, контрольна, стимулююча, регулююча) були реалізовані або проігноровані в цій ситуації. Запропонуйте фінансові інструменти, які допомогли б знизити ризики.

Задача 2. Практичний кейс. Підприємство планує розширення виробництва на суму 3 млн грн. Власних коштів є лише 1,2 млн грн.

Необхідно:

1. Розробити можливі варіанти структури фінансування проекту.
2. Проаналізувати ризики кожного варіанту.
3. Рекомендувати оптимальний варіант з урахуванням фінансової стійкості підприємства.

Задача 3. Дискусійне питання. Чи можна вважати нерозподілений прибуток «власним фінансовим ресурсом»? Аргументуйте з позиції фінансової теорії та практики корпоративного управління.

Задача 4. Проблемна ситуація. Підприємство зіткнулося з проблемою нестачі оборотних коштів, хоча має прибуткову діяльність.

Необхідно:

- визначити, які елементи фінансового механізму функціонують неефективно;
- запропонувати фінансові інструменти для відновлення ліквідності (короткостроковий кредит, факторинг, управління дебіторською заборгованістю тощо);
- обґрунтувати рішення.

Задача 5. У таблиці наведені дані щодо фінансових ресурсів підприємства за два роки. Необхідно визначити обсяг і структуру власних та позикових фінансових ресурсів, за результатами розрахунків, зробити висновки.

Таблиця 5.1 – Обсяги фінансових ресурсів підприємства за 2 роки

Показники	Обсяг, тис. грн	
	1-й рік	2-й рік
Зареєстрований (пайовий) капітал	8000	8000
Векселі видані	400	300
Довгострокові кредити банків	700	800
Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	400	300
Додатковий капітал	500	600
Короткострокові кредити банків	300	500
Неоплачений капітал	500	300
Нерозподілений прибуток	1500	1200
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	500	600
Резервний капітал	500	700
Поточні зобов'язання за розрахунками з оплати праці	400	500

Таблиця 5.2 – Склад і структура фінансових ресурсів підприємства за 2 роки

Показники	Обсяг, тис. грн		Структура, %		Відхилення		
	1-й рік	2-й рік	1-й рік	2-й рік	абсол., тис. грн	відн., %	питомій вазі, %
Усього фінансових ресурсів							
у тому числі:							
- власні фінансові ресурси							
- позикові фінансові ресурси							

Завдання 6. Визначити обсяг власного капіталу в цілому та за його складовими, скласти баланс підприємства на підставі операцій, які були здійснені протягом звітного періоду.

Керівництвом підприємства оголошено передплату на акції власної емісії. Статутний капітал зареєстровано в обсязі 80 млн грн, який утворено за рахунок емісії простих акцій загальною кількістю 1.440.000 шт. та привілейованих – 160.000 шт. Номінальна вартість 50 грн.

Засновники внесли до статутного капіталу товариства в обмін на 1.000.000 простих акцій і 100.000 привілейованих акцій:

- акції інших підприємств на суму 20 млн грн;
- технологічне обладнання на суму 19 млн грн;
- товарно-матеріальні цінності на суму 6 млн грн;
- грошові кошти – 10 млн грн.

У результаті продажу акцій на поточний рахунок надійшли грошові кошти:

- від реалізації 350.000 простих акцій за ціною 70 грн/шт.;
- від реалізації 60.000 привілейованих акцій за ціною 80 грн/шт.

Таблиця 5.3 – Баланс підприємства

<i>Актив</i>	<i>Сума, тис. грн</i>	<i>Пасив</i>	<i>Сума, тис. грн</i>
I. Необоротні активи		I. Власний капітал	
Основні засоби		Зареєстрований капітал	
Довгострокові фінансові інвестиції		Додатковий капітал	
<i>Усього за розділом I</i>		Неоплачений капітал	
II. Оборотні активи		<i>Усього за розділом I</i>	
Виробничі запаси			
Грошові кошти			
<i>Усього за розділом II</i>			
Баланс		Баланс	

ТЕМА 6. ОРГАНІЗАЦІЯ ГРОШОВИХ РОЗРАХУНКІВ І ГРОШОВІ ПОТОКИ ПІДПРИЄМСТВА

Питання для обговорення:

1. *Сутність грошового обороту і системи розрахунків на підприємстві.*
2. *Форми готівкових і безготівкових розрахунків, порядок використання платіжних документів.*
3. *Сутність та класифікація грошових потоків підприємства.*
4. *Фактори, які впливають на грошові потоки підприємства.*
5. *Поняття та розрахунок валового і чистого грошового потоку.*
6. *Визначення вартості грошових потоків у часі.*

Теоретичні завдання:

Завдання 6.1. *Ідентифікувати поняття, характеристика яких наведена в лівій колонці таблиці:*

*безготівкові розрахунки
вартість грошових потоків у часі
грошовий оборот підприємства
інвестиційні грошові потоки
платіжна інструкція
факторинг
чистий грошовий потік*

*валовий грошовий потік
готівкові розрахунки
дисконтована вартість
операційні грошові потоки
система розрахунків
фінансові грошові потоки*

<i>Ключові поняття</i>	<i>Трактування</i>
	Процес обігу грошей, що включає їх надходження і витрати в межах підприємства в рамках його господарської діяльності.
	Встановлений порядок і форми здійснення грошових розрахунків між підприємствами та їх контрагентами. Включає як безготівкові, так і готівкові розрахунки.
	Здійснення платежів готівкою через касу підприємства або за допомогою інших платіжних документів, що передбачають використання фізичних грошей.
	Документ, який підприємства використовують для здійснення безготівкових платежів, оформлений відповідно до вимог банку для переведення коштів з одного рахунку на інший.
	Грошові потоки, що виникають у результаті інвестиційної діяльності підприємства, такі як придбання або продаж активів (наприклад, основних засобів, цінних паперів).
	Здійснення платежів через банки без використання готівки, за допомогою платіжних інструкцій, доручень та інших документів, що фіксують переведення коштів.
	Загальна сума грошових надходжень і витрат підприємства за певний період без врахування чистих витрат, зокрема інвестиційних та фінансових платежів.

<i>Ключові поняття</i>	<i>Трактування</i>
	Грошові потоки, що виникають у результаті основної діяльності підприємства: продаж товарів, надання послуг, виплата заробітної плати та інші витрати та доходи, що виникають в ході операційної діяльності.
	Різниця між валовим грошовим потоком і витратами на фінансування, податки, амортизацію та інші поточні витрати, що залишаються після всіх розрахунків.
	Оцінка грошових потоків, яка враховує зміну вартості грошей у майбутньому порівняно з їх нинішньою вартістю через фактори як інфляція та процентні ставки.
	Потоки грошей, пов'язані з фінансуванням підприємства, зокрема залученням або погашенням кредитів, виплатою дивідендів, виплатою процентів тощо.
	Метод обчислення теперішньої вартості майбутніх грошових потоків, що враховує відсоткові ставки та інфляцію, тобто зменшує їх на певний коефіцієнт для обчислення їх вартості в сьогоденні.
	Фінансова операція, за якою підприємство передає право на стягнення своїх дебіторських заборгованостей факторинговій компанії за плату, отримуючи гроші достроково.

Практичні завдання:

Задача 1. Підприємство планує виготовити протягом року 400 тис. од. виробів за ціною 250 грн (без ПДВ). План виробництва за кварталами:

I кв. – 100 тис. од.

II кв. – 80 тис. од.

III кв. – 120 тис. од.

IV кв. – 100 тис. од.

На основі цих даних необхідно скласти бюджет продаж.

Таблиця 6.1 – Бюджет продаж

№	Показники	Квартал				Усього за рік
		1-й	2-й	3-й	4-й	
1	Очікуваний обсяг продаж, од.					
2	Ціна за од. без ПДВ, грн					
3	Ціна з ПДВ за од., грн					
4	Чиста виручка від реалізації, тис. грн					
5	Податкове зобов'язання, тис. грн					
6	Загальна виручка від реалізації, тис. грн					

Задача 2. На основі бюджету продаж (задача 1) скласти графік надходжень, враховуючи, що:

залишок дебіторської заборгованості на початок року складатиме 5000 тис. грн (погашається в I кварталі);

оплата у I кварталі за продукцію надходить повністю;

дебіторська заборгованість на кінець II кварталу – 20% від продажів кварталу (погашається в III кварталі);

дебіторська заборгованість на кінець III кварталу – 10% від продажів кварталу (погашається в IV кварталі);

у IV кварталі всі розрахунки завершуються повністю.

Таблиця 6.2 – Графік очікуваних грошових надходжень

№	Показники	Квартал			
		1-й	2-й	3-й	4-й
1	Дебіторська заборгованість на початок періоду, тис. грн				
2	Обсяг продаж, тис. грн				
3	Дебіторська заборгованість на кінець періоду, тис. грн.				
4	Загальні надходження грошових коштів				

Завдання 3. Початкова сума депозиту підприємства на рахунку в банку 700 тис. грн. На депозит нараховується проста процентна ставка щомісячно у розмірі 1%. Розрахувати суму депозиту (або нарощувана сума) на кінець року.

Завдання 4. Визначити початковий розмір внеску в банк, щоб отримати 1400 тис. грн на кінець року, при нарахуванні простої ставки процентів щоквартально у розмірі 2,5%.

Завдання 5. Компанія має у розпорядженні 3 млн грн. Існують такі пропозиції їх вкладання на умовах простого відсотка:

- 1) на квартал під 15% річних;
- 2) на півроку під 13% річних;
- 3) на рік під 12% річних.

Рік невисокосний. Термін вкладення починається з 1 січня. Розрахувати майбутню вартість для кожного варіанта вкладання коштів.

Який варіант забезпечує максимальну інтенсивність нарощення капіталу та чому він може бути вигіднішим за річний вклад?

Завдання 6. Компанія має у своєму розпорядженні 10 млн грн. Існують такі варіанти вкладання коштів:

- 1) вкласти одразу всю суму на 5 років під 15% річних (складний відсоток);
- 2) придбати облігації з терміном погашення 5 років і процентною ставкою 17% річних (простий відсоток).

Визначити, який з варіантів, запропонованих компанії, найбільш вигідний.

Завдання 7. Компанія інвестує 1 млн грн терміном на 2 роки під 10% річних. Розрахувати суму коштів, які наприкінці терміну компанія одержить, за таких варіантів:

- а) за умови, що складні проценти нараховуються раз на рік;
- б) за умови, що складні проценти нараховуються щопівроку;
- в) за умови, що складні проценти нараховуються щоквартально;
- г) за умови, що проценти нараховуються щомісяця.

Завдання 8. Компанія, інвестуючи тимчасово вільні кошти, прагне отримати через 2 роки капітал у розмірі 5 млн грн. Розрахувати величину приведеної вартості майбутніх надходжень при застосуванні складної ставки процента 14% річних.

ТЕМА 7. ФОРМУВАННЯ ТА РОЗПОДІЛ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Питання для обговорення:

1. Економічний зміст, функції та види прибутку в діяльності підприємств.
2. Види прибутку підприємства та фактори, які на нього впливають.
3. Розподіл і використання чистого прибутку підприємства.
4. Сутність та показники рентабельності підприємства.

Теоретичні завдання:

Завдання 7.1. Ідентифікувати поняття, характеристика яких наведена в лівій колонці таблиці:

<i>валовий прибуток</i>	<i>дивіденди</i>
<i>нерозподілений прибуток</i>	<i>податок на прибуток</i>
<i>прибуток від інвестиційної діяльності</i>	<i>розподіл прибутку</i>
<i>прибуток від операційної діяльності</i>	<i>чистий прибуток</i>
<i>прибуток від фінансової діяльності</i>	<i>резервний фонд</i>
<i>реінвестиції</i>	<i>самофінансування</i>

<i>Ключові поняття</i>	<i>Трактування</i>
	Різниця між виручкою від реалізації продукції і собівартістю виробництва цієї продукції.
	Прибуток підприємства після вирахування всіх витрат, податків і обов'язкових платежів.
	Частина прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства для реінвестування або створення резервів у майбутньому.
	Використання частини прибутку для фінансування розвитку підприємства, оновлення основних засобів тощо.
	Частина прибутку, що виплачується власникам або акціонерам підприємства.
	Він створений за рахунок частини прибутку для покриття можливих ризиків і непередбачених витрат.
	Обов'язковий платіж державі, що сплачується з отриманого підприємством прибутку.
	Прибуток, отриманий від основної господарської діяльності підприємства (продаж товарів, послуг).
	Фінансування діяльності підприємства за рахунок власних прибутків без залучення зовнішніх джерел.
	Прибуток, отриманий від операцій з фінансовими ресурсами (кредити, цінні папери, інвестиції).
	Прибуток, отриманий від операцій з активами (купівля/продаж основних засобів, фінансових інвестицій).
	Процес визначення часток прибутку між власниками, резервами, реінвестиціями і податками.

Практичні завдання:

Задача 1. Визначити чистий дохід підприємства, якщо відомо, що:

- виручка від реалізації – 1260 тис. грн;
- ПДВ у складі виручки від реалізації – 210 тис. грн;
- акцизний податок – 90 тис. грн;
- знижки і повернення товарів – 30 тис. грн;
- собівартість реалізованої продукції – 660 тис. грн.

Задача 2. Згідно з діючим порядком розподілу та використання прибутку на підприємстві щорічно 75% чистого прибутку спрямовується на фінансування об'єктів виробничого та невиробничого призначення, інша частина – на виплату дивідендів та інші цілі.

Необхідно:

- 1) розрахувати обсяг чистого прибутку підприємства;
- 2) зробити висновок щодо фінансування розвитку підприємства за рахунок прибутку;
- 3) назвати шляхи оптимального використання чистого прибутку підприємства.

Таблиця 7.1 – Планові та фактичні результати діяльності підприємства

Показники	Обсяг, тис. грн		Відхилення	
	плановий рік	звітний рік	абсол.	відн., %
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	18000	21000		
Чистий дохід				
Податок на додану вартість	3000	3500		
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	11000	12500		
Валовий прибуток				
Інші операційні доходи	100	200		
Адміністративні витрати	500	600		
Витрати на збут	1200	1500		
Інші операційні витрати	100	100		
Прибуток від операційної діяльності				
Фінансові витрати	200	240		
Прибуток до оподаткування				
Податок на прибуток				
Чистий прибуток				
Обсяг чистого прибутку, що спрямовується на збільшення майна підприємств				

Задача 3. Протягом звітнього року підприємством здійснено такі операції:

1. Випущено готової продукції на суму 30 млн грн (у цінах реалізації без ПДВ), загальна собівартість якої склала 22 млн грн.

2. Залишки готової продукції на складі на початок року становили 3 млн грн, а на кінець року вони зменшилися на 10%.

3. Реалізовано продукції підсобного господарства на суму 2 млн грн при її собівартості 1,6 млн грн.

4. Одержано дохід у вигляді штрафів, пені, неустойок від контрагентів на суму 400 тис. грн.

5. Мали місце інші витрати (збитки від неопераційної діяльності) на суму 500 тис. грн.

6. Сплачено відсотки за користування банківським кредитом (фінансові витрати) у сумі 300 тис. грн.

Визначити величину фонду споживання та фонду нагромадження, якщо вони формуються за рахунок чистого прибутку у співвідношенні 3:1.

Задача 4. Потрібно визначити планову суму прибутку, використовуючи такі методи розрахунку прибутку від реалізації продукції:

1. Метод прямого розрахунку

Підприємство у наступному році планує реалізувати 600 офісних столів. Собівартість одного стола – 2 300 грн, а ціна реалізації – 2 900 грн.

Визначити плановий прибуток підприємства.

2. Метод розрахунку прибутку на підставі показника витрат на 1 грн продукції

У звітному році витрати на 1 грн реалізованої продукції становили 0,92 грн (розраховується як відношення собівартості до обсягу реалізації у відпускних цінах).

У плановому періоді підприємство передбачає зниження витрат на 1 грн продукції на 0,05 грн.

Плановий обсяг реалізації продукції у відпускних цінах становить 8 000 тис. грн.

Визначити плановий прибуток.

3. Економічний метод

У звітному році прибуток ТОВ «Міраж» становив 420 тис. грн, а собівартість реалізованих меблів – 2 350 тис. грн.

У плановому періоді собівартість зросте до 2 500 тис. грн, проте підприємство очікує її зниження на 3 % за рахунок оптимізації витрат.

Необхідно визначити:

- планову суму прибутку,
- вплив зниження собівартості та зміни обсягів виробництва на його розмір.

ТЕМА 8. АКТИВИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ДЖЕРЕЛА ЇХ ФІНАНСУВАННЯ

Питання для обговорення:

1. *Сутність та класифікація активів підприємства.*
2. *Поняття ліквідності активів.*
3. *Джерела фінансування діяльності підприємства та способи залучення капіталу.*
4. *Форми рефінансування заборгованості підприємства.*

Теоретичні завдання:

Завдання 8.1. *Ідентифікувати поняття, характеристика яких наведена в лівій колонці таблиці:*

<i>активи підприємства</i>	<i>необоротні активи</i>
<i>оборотні активи</i>	<i>основні засоби</i>
<i>нематеріальні активи</i>	<i>фінансові інвестиції</i>
<i>запаси</i>	<i>дебіторська заборгованість</i>
<i>грошові кошти та їх еквіваленти</i>	<i>пасиви підприємства</i>
<i>власний капітал</i>	<i>кредиторська заборгованість</i>
<i>позиковий капітал</i>	<i>статутний капітал</i>
<i>резервний капітал</i>	

<i>Ключові поняття</i>	<i>Трактування</i>
	Вклади підприємства в цінні папери, акції, облігації або інші інструменти, що мають фінансову вартість і призначені для отримання доходу або контролю над іншими підприємствами.
	Початковий капітал підприємства, що визначається як сума внесків засновників (акціонерів) для заснування підприємства.
	Частина капіталу, яка утримується для покриття можливих майбутніх збитків або витрат, а також для фінансування непередбачених ситуацій.
	Кошти, отримані підприємством від зовнішніх кредиторів, зокрема банки або інші фінансові установи, для фінансування діяльності підприємства.
	Джерела фінансування активів підприємства, що включають як власний капітал, так і зобов'язання (кредити, позики).
	Фізичні активи, що використовуються у виробництві продукції або наданні послуг і мають термін служби більше одного року (будівлі, машини, устаткування).
	Активи, які використовуються або реалізуються протягом одного року або операційного циклу підприємства, включаючи грошові кошти, дебіторську заборгованість, запаси.
	Активи, які не призначені для продажу або споживання протягом одного року, включаючи основні засоби, нематеріальні активи, фінансові інвестиції.

<i>Ключові поняття</i>	<i>Трактування</i>
	Активи без фізичної форми, які мають вартість і використовуються в діяльності підприємства (патенти, торгові марки, авторські права).
	Суми, які підприємство повинно сплатити своїм постачальникам або іншим кредиторам за отримані товари, послуги чи інші зобов'язання.
	Матеріальні ресурси, які підприємство придбає або виробить з метою подальшої реалізації або використання у виробничому процесі (сировина, готова продукція).
	Суми, які підприємство очікує отримати від своїх контрагентів за надані товари, послуги або виконані роботи.
	Грошові засоби підприємства, включаючи готівку та кошти на банківських рахунках, а також інші ліквідні інструменти, які можна швидко перевести в гроші.
	Частина капіталу підприємства, яка належить його власникам або акціонерам, і складається зі статутного, додаткового, резервного капіталу та нерозподіленого прибутку.
	Це всі ресурси, що перебувають у власності підприємства та мають економічну вартість.

Практичні завдання:

Задача 1. На основі даних про майно підприємства на кінець звітного періоду необхідно визначити обсяг і частку необоротних та оборотних активів підприємства:

- Основні засоби – 1 800 тис. грн
- Нематеріальні активи – 300 тис. грн
- Дебіторська заборгованість – 400 тис. грн
- Товари на складі – 250 тис. грн
- Грошові кошти – 200 тис. грн
- Витрати майбутніх періодів – 50 тис. грн

Задача 2. Підприємство реалізувало інвестиційний проект із модернізації виробничої лінії, використавши змішане фінансування:

1. Банківський кредит – 600 000 грн під 12% річних.
2. Власні кошти – 400 000 грн.

Загальний обсяг інвестицій склав 1 000 000 грн.

За результатами першого року експлуатації нового обладнання було отримано додатковий операційний прибуток у розмірі 180 000 грн.

Необхідно:

1. Розрахувати річні витрати на обслуговування кредиту.
2. Визначити частку прибутку, що була згенерована за рахунок позикових коштів (пропорційно до структури капіталу).
3. Оцінити доцільність залучення кредиту (порівняти рентабельність інвестицій із відсотковою ставкою).

Задача 3. Визначити ефективність використання оборотних активів підприємства за звітний рік, якщо відомо, що виручка від реалізації продукції склала 54 000 тис. грн. Залишки оборотних активів за даними балансу становлять (тис. грн):

01.01 – 2200 тис. грн;

01.04 – 2600 тис. грн;

01.07 – 2400 тис. грн;

01.10 – 1800 тис. грн;

31.12 – 2000 тис. грн.

Методичні роз'яснення:

Середньорічний залишок оборотних активів розраховується за формулою:

$$\overline{OA} = \frac{1/2 * O_1 + O_2 + \dots + O_{12} + 1/2 * O_{13}}{n - 1}$$

де O_n – залишки оборотних активів на n -число місяця (O_{13} – на 31.12)

n – кількість спостережень

Коефіцієнт оборотності демонструє, скільки оборотів можуть зробити оборотні активи за певний розрахунковий період часу:

$$K_o = \frac{PP}{\overline{OA}}$$

де PP – реалізована продукція

Тривалість одного обороту в днях:

$$T_o = \frac{360}{K_o}$$

Задача 4. На основі фінансової звітності підприємства необхідно оцінити зміну швидкості обертання коштів та визначити суму їх абсолютного і відносного вивільнення (або залучення).

Таблиця 7.2 – Показники діяльності підприємства

<i>Показник</i>	<i>Базовий період</i>	<i>Звітний період</i>
Обсяг реалізації продукції, тис. грн	65000	72300
Середньорічні залишки оборотних активів, тис. грн	7500	8900

Кількість днів роботи підприємства – 360.

Методичні роз'яснення :

Обсяг вивільнених або додатково залучених оборотних активів розраховується за формулою:

$$\Delta OA = \frac{PP(ЗВ)}{360} \times (T_o(ЗВ) - T_o(Б))$$

Задача 5. Визначити потенційний обсяг випуску продукції у плановому році та суму додаткового приросту виручки, якщо підприємство планує:

1. Збільшити середній розмір оборотних активів на 10%.
2. Прискорити швидкість обертання коштів на 1 оборот.

Вихідні дані базового року:

Обсяг випуску (реалізації) продукції – 36 000 тис. грн.

Середньорічна вартість оборотних активів – 3 000 тис. грн.

Задача 6. Підприємство на початок року має такі фінансові показники:

- власний капітал – 2 000 000 грн;
- кредити банку (короткострокові) – 800 000 грн;
- кредити банку (довгострокові) – 1 500 000 грн;
- кредиторська заборгованість – 300 000 грн;
- дебіторська заборгованість – 400 000 грн;
- грошові кошти – 100 000 грн;
- основні засоби – 2 200 000 грн;
- нематеріальні активи – 500 000 грн;
- запаси – 600 000 грн.

Необхідно розрахувати коефіцієнти ліквідності підприємства та проаналізувати, як зміна структури фінансування (збільшення довгострокових позик) вплине на ліквідність підприємства?

Методичні роз'яснення :

$$\text{Коефіцієнт поточної ліквідності} = \frac{\text{Оборотні активи}}{\text{Поточні зобов'язання}}$$

Рекомендоване значення – 2-2,5

$$\text{Коефіцієнт швидкої ліквідності} = \frac{\text{Оборотні активи} - \text{Запаси}}{\text{Поточні зобов'язання}}$$

Рекомендоване значення – більше 1

$$\text{Коефіцієнт абсолютної ліквідності} = \frac{\text{Грошові кошти} + \text{ПФІ}}{\text{Поточні зобов'язання}}$$

Рекомендоване значення – 0,2-0,25

Задача 7. Підприємство планує здійснити інвестиції в розмірі 1 000 000 грн для оновлення технологічного парку. На фінансування цієї інвестиції підприємство може використати або власні кошти, або взяти кредит. На звітну дану обсяг капіталу підприємства:

- власний капітал – 3 500 000 грн;
- зобов'язання (кредити та позики) – 2 000 000 грн.

Необхідно оцінити, як зміни в структурі капіталу (через взяття кредиту або

використання власних коштів для інвестицій) вплинуть на коефіцієнт фінансової незалежності підприємства та коефіцієнт заборгованості.

Завдання 8. На основі наведених даних про активи і джерела фінансування підприємства, необхідно скласти баланс підприємства.

Вихідні дані (тис. грн):

Завдання А: зареєстрований капітал – 15 250; основні засоби (первісна вартість) – 18 900; заборгованість перед працівниками – 700; поточні фінансові інвестиції – 11 000; розрахунки з постачальниками та підрядниками – 3 050; знос основних засобів – 1 200; довгострокові фінансові інвестиції – 1 300; довгострокові позики – 8 950; незавершене виробництво – 450; готова продукція – 2 800; нерозподілений прибуток – 5 800; рахунки в банках – 500.

Завдання Б: інші необоротні матеріальні активи – 15 400; зареєстрований (пайовий) капітал – 25 000; довгострокові біологічні активи – 21 000; резервний капітал – 11 800; виробничі запаси – 5 800; заборгованість покупців і замовників – 3 940; готівка – 1 840; заборгованість за податками і платежами – 210; розрахунки за виплатами працівникам – 1 320; розрахунки з різними дебіторами – 2 050; короткострокові позики – 13 000; вилучений капітал – 1 300.

Таблиця 7.3 – Баланс

<i>Актив</i>	<i>Сума, тис. грн</i>	<i>Пасив</i>	<i>Сума, тис. грн</i>
I. Необоротні активи		I. Власний капітал	
		<i>Усього за розділом I</i>	
		II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	
<i>Усього за розділом I</i>			
II. Оборотні активи			
		<i>Усього за розділом II</i>	
		III. Поточні зобов'язання і забезпечення	
<i>Усього за розділом II</i>		<i>Усього за розділом III</i>	
Баланс		Баланс	

Таблиця 7.4 – Баланс

<i>Актив</i>	<i>Сума, тис. грн</i>	<i>Пасив</i>	<i>Сума, тис. грн</i>
I. Необоротні активи		I. Власний капітал	
		<i>Усього за розділом I</i>	
		II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	
<i>Усього за розділом I</i>			
II. Оборотні активи			
		<i>Усього за розділом II</i>	
		III. Поточні зобов'язання і забезпечення	
<i>Усього за розділом II</i>		<i>Усього за розділом III</i>	
Баланс		Баланс	

ТЕМА 9. ФІНАНСИ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Питання для обговорення:

1. Домогосподарство як суб'єкт фінансових відносин.
2. Сутність та функції фінансів домогосподарств.
3. Доходи та витрати домогосподарства: склад і джерела формування.
4. Заощадження домогосподарств: економічна сутність, класифікація, фактори впливу.

Теоретичні завдання:

Завдання 9.1. Ідентифікувати поняття, характеристика яких наведена в лівій колонці таблиці:

*бюджет домогосподарства
добробут
заощадження
організовані заощадження
регулююча функція
соціальні трансферти*

*витрати домогосподарства
домогосподарство
заробітна плата
первинні доходи
розподільча функція
фінанси домогосподарств*

<i>Ключові поняття</i>	<i>Трактування</i>
	Сукупність фізичних осіб, що мають спільні економічні інтереси, поведінку і джерела фінансування.
	Головна стратегічна мета домогосподарства.
	Частина грошових доходів, яка не витрачається на поточне споживання.
	Форма утворення і використання фондів грошових коштів, що відображає баланс доходів і витрат за певний період.
	Функція фінансів, що передбачає розподіл сукупного доходу на споживання і накопичення.
	Доходи, що формуються у результаті виробничої діяльності чи володіння власністю.
	Грошові надходження від держави у вигляді пенсій, допомог, стипендій.
	Грошові та негрошові платежі, спрямовані на забезпечення життєдіяльності домогосподарства.
	Відносини, що виникають у процесі утворення, розподілу та використання грошових доходів і заощаджень домогосподарства.
	Вид заощаджень, розміщення яких здійснюється через банківську або фінансово-кредитну систему.
	Процес розподілу ресурсів між членами домогосподарства для досягнення збалансованого розвитку.
	Основна винагорода працівника за виконану роботу у грошовій або натуральній формі.

Завдання 9.2. *Визначте, до якої моделі фінансової поведінки можна віднести кожну ситуацію:*

1. Родина відкрила депозит у банку.
2. Молоде подружжя започаткувало малий бізнес.
3. Пенсіонерка вирощує овочі для власного споживання.
4. Працівник бухгалтер шукає додаткову підробітку онлайн.
5. Сім'я здає квартиру туристам через онлайн-платформу.

Варіанти моделей: зменшення споживання, самозабезпечення, додаткова зайнятість, підприємництво, неформальна діяльність).

Завдання 9.3. *При поточному розподілі витрат домогосподарство не має заощаджень.*

Необхідно скоригувати структуру витрат, щоб забезпечити рівень заощаджень не менше 10% від доходу.

1. Запропонуйте варіанти скорочення статей витрат.
2. Визначте нову структуру бюджету (у % до доходу).
3. Побудуйте порівняльну діаграму «До / Після оптимізації».

Завдання 9.4. *Розподіліть наведені приклади за видами заощаджень:*

<i>Приклад</i>	<i>Характеристика</i>
Купівля акцій	
Готівка «на чорний день»	
Депозит	
Золото	
Фонд для навчання дитини	

Види заощаджень: мотивовані / немотивовані, організовані / неорганізовані.

Завдання 9.5. *Ситуаційне завдання:*

Громадянин працює на основній роботі, але для покриття витрат бере додаткові замовлення як фрилансер. Має невеликий бізнес у сфері ремонту, частина доходів – неофіційна.

Питання:

1. До яких моделей фінансової поведінки це належить?
2. Які ризики має така модель поведінки для стабільності бюджету?

Практичні завдання:

Задача 1. *Домогосподарство отримує такі щомісячні доходи (грн):*

- заробітна плата – 48 000
- доходи від оренди майна – 4 000
- соціальні виплати – 3 000

Витрати становлять (грн):

- харчування – 18 500
- комунальні послуги – 4 200
- транспорт – 2 500

- освіта – 2 000
- інші витрати – 6 800

Потрібно:

1. Обчислити загальні доходи та загальні витрати.
2. Визначити чистий грошовий потік (заощадження) домогосподарства.
3. Розрахувати частку заощаджень у доходах (%).
4. Чи є фінансове становище домогосподарства стійким?

Задача 2. *Є такі дані за місяць:*

- заробітна плата – 24 000 грн;
- соціальна допомога – 2 500 грн
- дохід від оренди квартири – 5 000 грн
- дивіденди від акцій – 1 500 грн
- повернення боргу від знайомого – 3 000 грн

Потрібно:

1. Визначити загальний дохід домогосподарства.
2. Розподілити доходи на первинні та вторинні.
3. Побудувати структуру доходів у відсотках (діаграма).

Задача 3. *Молода сім'я розраховує свій місячний бюджет. Відомо:*

Сукупний дохід – 40 000 грн.

Заплановані витрати:

- харчування – 14 000 грн;
- комунальні послуги – 4 000 грн;
- транспорт – 2 000 грн;
- освіта – 3 000 грн;
- розваги – 4 000 грн;
- одяг та взуття – 4 000 грн;
- заощадження – ? грн.

Потрібно:

1. Визначити суму заощаджень, якщо сім'я прагне витратити не більше 85% доходу.
2. Обчислити, скільки відсотків від доходу становлять заощадження.
3. Побудувати структуру витрат.

Задача 4. *Відомо, що:*

Місячний дохід – 50 000 грн

Обов'язкові витрати (податки, комунальні, кредити) – 15 000 грн

Змінні витрати – 25 000 грн

Заощадження – решта.

1. Розрахуйте коефіцієнт заощаджень:

$$K_z = \frac{\text{Заощадження}}{\text{Доходи}} * 100$$

2. Якщо дохід зменшиться на 10%, а витрати залишаться незмінними – розрахуйте новий коефіцієнт заощаджень.
3. Чи відповідає рівень заощаджень рекомендованому показнику не нижче 0,15?
4. Як зміна доходів впливає на фінансову стійкість домогосподарства?

Задача 5. Домогосподарство має місячний дохід 30 000 грн. Очікуваний рівень інфляції на наступний рік – 12%.

Потрібно:

1. Визначити, яка буде реальна купівельна спроможність доходу через рік (у поточних цінах).
2. Яку частку доходу потрібно заощаджувати щомісяця, щоб компенсувати втрати від інфляції?

Формула реального доходу:

$$\text{Реальний дохід} = \frac{\text{Номінальний дохід}}{1 + \text{Рівень інфляції}}$$

Задача 6. Домогосподарство має заощадження у розмірі 120 000 грн, розміщені на депозит під 10% річних.

Рівень інфляції за рік становив 8%.

1. Обчисліть номінальний дохід за рік.
2. Розрахуйте реальний дохід, скоригований на інфляцію:
3. Чи вигідно домогосподарству було зберігати кошти в банку при таких умовах?

Методичні рекомендації:

Формула Фішера;

$$1 + r_{\text{ном}} = (1 + r_{\text{реал}})(1 + i)$$

де $r_{\text{ном}}$ – номінальна ставка; i – інфляція; $r_{\text{реал}}$ – реальна ставка.

Задача 7. Місячна номінальна заробітна плата працівника становить 25 000 грн. Індекс споживчих цін зріс на 12%. Розрахуйте реальний дохід за формулою:

$$\text{Д реальний} = \frac{\text{Д номінальний}}{1 + \frac{\text{інфляція}}{100}}$$

Задача 8. Сім'я щомісяця відкладає 3 000 грн на депозит під 10% річних (капіталізація раз на рік). Плановий термін накопичення – 3 роки.

Потрібно:

1. Визначити суму накопичень через 3 роки.
2. Розрахувати відсотковий дохід.
3. Оцінити, яку покупку сім'я зможе дозволити (наприклад, побутова техніка, подорож тощо).

Методичні рекомендації:

Розрахунок майбутньої вартості ануїтету, що є сукупною вартістю всіх майбутніх платежів та нарахованих на них складних відсотків:

$$S = A \times \frac{(1 + i)^n - 1}{i}$$

де S – майбутня вартість, A – сума одного періодичного платежу, i - процентна ставка за період, n – загальна кількість періодів.

ТЕМА 10. СУТНІСТЬ І ФУНКЦІЇ ГРОШЕЙ

Питання для обговорення:

1. Сутність, якісні властивості та функції грошей.
2. Поняття грошового обігу як процесу руху грошей.
3. Економічна основа та загальна схема грошового обігу.
4. Грошова маса та її структура.
5. Швидкість обігу грошей. Закон грошового обігу.
6. Механізм регулювання грошової маси.
7. Сутність та форми інфляції. Причини інфляційних процесів.

Теоретичні завдання:

Завдання 10.1. Ідентифікувати поняття, характеристика яких наведена в лівій колонці таблиці:

<p><i>гроші</i></p> <p><i>структура грошової маси</i></p> <p><i>швидкість обігу грошей</i></p> <p><i>механізм регулювання грошової маси</i></p> <p><i>грошова база</i></p>	<p><i>грошова маса</i></p> <p><i>грошовий обіг</i></p> <p><i>інфляція</i></p> <p><i>грошова система</i></p> <p><i>грошово-кредитна політика</i></p>
--	---

<i>Ключові поняття</i>	<i>Трактування</i>
	Процес контролю державними органами (центральним банком) кількості грошей в економіці для забезпечення економічної стабільності.
	Загальний еквівалент, що використовується для обміну товарів та послуг та виконує функцію засобу обміну, міри вартості
	Процес зростання загального рівня цін на товари та послуги, що веде до знецінення грошей.
	Процес руху грошей в економіці, включаючи їх розподіл між різними учасниками економічних процесів.
	Сукупність економічних відносин, що виникають при обміні однієї валюти на іншу, а також при здійсненні валютних операцій.
	Загальна кількість грошей в обігу в економіці, включаючи готівку і безготівкові кошти.
	Поділ грошової маси на різні категорії, наприклад, готівкові гроші, безготівкові кошти, депозити в банках.
	Вартість однієї валюти, виражена в одиницях іншої валюти, що визначається попитом і пропозицією на валютному ринку.
	Кількість разів, яку одна одиниця грошей змінює власника за певний період часу.
	Операції, що включають купівлю, продаж, обмін та інші транзакції з валютою між різними суб'єктами економіки.

Завдання 10.2. Поясніть, чи є наведені нижче твердження правдивими:

1. Гроші виконують функцію міри вартості, коли використовується загально прийнята одиниця вимірювання вартості товарів і послуг.
2. Гроші можуть виконувати функцію засобу обміну лише у формі готівки (банкноти та монети).
3. Гроші виконують функцію засобу платежу тільки в тому випадку, коли вони мають високу купівельну спроможність.
4. Гроші виконують функцію збереження вартості тільки в умовах стабільної економічної ситуації.
5. Інфляція може знижувати купівельну спроможність грошей і впливати на їх функцію збереження вартості.

Практичні завдання:

Задача 1. Визначте розміри грошових агрегатів, якщо відомі такі показники:

Грошова маса – 56 200 млн грн;

Кошти на поточних рахунках у банках – 3 400 млн грн;

Кошти на строкових рахунках у банках – 7 800 млн грн;

Довгострокові депозитні сертифікати – 1 500 млн грн;

Готівка в обігу – 45 000 млн грн.

Методичні роз'яснення:

M0 – це тільки готівка в обігу

M1 – це найліквідніші гроші, які включають готівку в обігу та кошти на поточних рахунках у банках.

M2 – це M1, а також кошти на строкових рахунках у банках.

M3 – це M2, а також довгострокові депозитні сертифікати.

Задача 2. Грошова маса на початок року становила 4200 млрд грн. У зв'язку зі зростанням ВВП НБУ здійснив емісію 60 млрд грн. Норма обов'язкового резервування – 20 %. Визначити суму грошової маси після проведеної емісії.

Методичні рекомендації:

$$M = B \times n,$$

де M – грошова маса; B – грошова база; n – грошовий мультиплікатор.

$$n = \frac{1}{\text{Норма обов'язкового резерву}}$$

Завдання 3. Для корегування грошової маси з метою недопущення інфляції НБУ збільшив на 5% норму обов'язкового резервування. Як зміниться грошова маса в сумі 1300 млрд грн, якщо грошова база в сумі 130 млрд грн лишається незмінною.

Методичні роз'яснення:

Швидкість обороту грошей. Кількість грошей, необхідних в обороті визначається швидкістю їх обігу або інтенсивністю використання грошей у платіжному обороті. Швидкість обороту грошей визначає частоту, з якою кожна грошова одиниця, що перебуває в обігу, використовується для реалізації товарів і послуг за визначений проміжок часу.

Зв'язок між швидкістю обороту грошей і грошовою масою традиційно визначається рівнянням Фішера:

$$M \times V = P \times Q,$$

де M – гроші в обігу, V – швидкість обігу грошей, P – загальний рівень цін, Q – обсяг реалізованих товарів і послуг.

$$V = \frac{P \times Q}{M}$$

Завдання 4. В країні спостерігається зростання грошового обігу, що викликає зростання інфляції. Центральний банк країни вирішує вжити заходів для стабілізації ситуації. На початок року в економіці перебуває 1 млн грошових одиниць, а середня швидкість обігу грошей становить 5. У середині року Центральний банк вживає заходів, спрямованих на скорочення грошової маси на 10% та збільшення швидкості обігу грошей до 6.

Необхідно визначити, який буде новий рівень цін в економіці, якщо за початковий рівень цін можна взяти 100 умовних одиниць.

Завдання 5. На основі прогнозних даних необхідно визначити потребу в грошах для стабільного функціонування економіки.

Номінальний ВВП (сума цін реалізованих товарів та послуг) – 8 400 млрд грн.

Частка товарів, реалізованих у кредит (з відстроченням платежу) – 30% від ВВП.

Сума платежів за зобов'язаннями, термін оплати яких настав у поточному році – 1 200 млрд грн.

Сума взаємного погашення платежів (кліринг) – 15% від ВВП.

Швидкість обігу грошей (середня кількість оборотів агрегату М2 за рік) – 2,5.

Необхідно:

- визначити кількість грошей, необхідних для безінфляційного обігу;
- розрахувати, як зміниться потреба в грошах, якщо швидкість обігу зросте на 0,5 обороту.

Методичні рекомендації:

Кількість грошей, необхідних для безінфляційного обігу:

$$M_H = \frac{\sum PQ + \sum K + \sum \Pi + \sum BЗ}{V}$$

де M_H – кількість грошей, у середньому необхідних для обігу протягом

певного часу;

ΣPQ – сума цін товарів, що реалізуються за певний період;

ΣK – сума продажу товарів і послуг у кредит;

$\Sigma П$ – загальна сума платежів за кредитами, строк оплати яких наступив;

$\Sigma BЗ$ – сума платежів, які погашаються шляхом взаємного зарахування боргів;

V – середня кількість оборотів грошової одиниці за цей же період.

Завдання 6. Проаналізуйте стан грошового ринку в плановому році та визначте очікуваний темп інфляції, якщо за прогнозами:

1. Грошова маса в обігу зросте на 18% (через фінансування проектів відбудови).
2. Швидкість обігу грошей сповільниться на 5% (внаслідок зростання схильності населення до заощаджень у банківській системі).
3. Реальний обсяг ВВП (фізичний обсяг виробництва) збільшиться на

Методичні рекомендації:

Формула темпу інфляції:

$$T_{\text{інф}} = \frac{P_{\text{зв}} - P_{\text{баз}}}{P_{\text{баз}}} \times 100$$

де $P_{\text{зв/баз}}$ – рівень цін звітного/базового періоду.

ТЕМА 11. ВАЛЮТНИЙ РИНОК

Питання для обговорення:

1. *Сутність та основи функціонування валютного ринку.*
2. *Структура валютного ринку.*
3. *Основні види валютних операцій.*
4. *Валютний курс: сутність, основи формування та види.*

Теоретичні завдання:

Завдання 11.1. *Ідентифікувати поняття, характеристика яких наведена в лівій колонці таблиці:*

<i>біржовий валютний ринок</i>	<i>валюта</i>
<i>валютна інтервенція</i>	<i>валютний курс</i>
<i>валютний ринок</i>	<i>валютні операції</i>
<i>конвертованість валюти</i>	<i>позабіржовий валютний ринок</i>
<i>ф'ючерсна операція</i>	<i>форвардна операція</i>

<i>Ключові поняття</i>	<i>Трактування</i>
	Система економічних відносин, що виникають у процесі купівлі-продажу іноземної валюти за курсом національної.
	Вартісне співвідношення двох валют, тобто ціна грошової одиниці однієї країни, виражена в одиницях іншої.
	Грошова одиниця, що використовується у міжнародних розрахунках і має певну національну або міжнародну приналежність.
	Здатність валюти вільно обмінюватися на іноземні валюти без обмежень з боку держави.
	Фінансові операції, пов'язані з купівлею, продажем чи обміном іноземної валюти між суб'єктами ринку.
	Валютна угода з відстроченим виконанням, за якою курс визначається в момент укладання, а розрахунок здійснюється у майбутньому.
	Стандартизована угода на купівлю або продаж валюти через біржу з фіксованим курсом на визначену дату в майбутньому.
	Організований ринок, на якому купівля-продаж валюти здійснюється через валютну біржу.
	Ринок, на якому операції з валютою здійснюються напряму між продавцями і покупцями без посередництва біржі.
	Дії центрального банку, спрямовані на купівлю або продаж валюти для впливу на її курс і стабілізацію валютного ринку.

Завдання 11.2. *Поясніть, чи є наведені нижче твердження правдивими:*

1. *Валютний ринок є сукупністю різних фінансових інструментів для обміну валют.*

2. Зміна курсу валют може бути викликана зміною рівня попиту на конкретну валюту на валютному ринку.

3. Курс національної валюти визначається тільки державними органами та залежить від монетарної політики.

4. Валютний ринок може працювати без регулювання з боку центрального банку країни.

5. Державні резерви золота та іноземної валюти не мають жодного впливу на стабільність національної валюти.

Практичні завдання:

Задача 1. На валютному ринку України встановлено такі курси гривні до іноземних валют:

1 USD = 42,50 UAH

1 EUR = 46,75 UAH

Визначте крос-курс EUR/USD (вартість одного євро, виражену в доларах).

Задача 2. Підприємство, очікуючи коливання курсу, придбало 20 000 USD за курсом 42,20 UAH/USD. Через 10 днів, у зв'язку зі зміною ринкової кон'юнктури, підприємство реалізувало всю суму за курсом 42,85 UAH/USD.

Визначте фінансовий результат від цієї операції.

Методичні рекомендації:

$$RER = E \times \frac{P_{US}}{P_{UA}}$$

Позначення	Розшифрування	Пояснення
RER	<i>Real Exchange Rate</i> (реальний валютний курс)	Показує співвідношення цін між країнами після врахування інфляції. Визначає, наскільки товари країни є дорогими або дешевими порівняно з іноземними.
E	<i>Nominal Exchange Rate</i> (номінальний валютний курс)	Кількість національної валюти за одиницю іноземної (наприклад, 1 USD = 40 UAH).
P_US	<i>Price Index in the USA</i> (індекс цін за кордоном, наприклад у США)	Відображає рівень цін в іноземній країні у відносному вигляді (індекс, де базовий рік = 100).
P_UA	<i>Price Index in Ukraine</i> (індекс цін усередині країни)	Показує рівень внутрішніх цін в Україні у відносному вигляді (також у вигляді індексу).

Задача 4. Клієнт розглядає варіанти інвестування. Він розмістив 10 000 USD на депозит у банку США під 4% річних. На момент відкриття депозиту курс становив 42,00 UAH/USD, а через рік очікується на рівні 45,00 UAH/USD. Порівняйте це з дохідністю гривневих депозитів в Україні, яка становить 12%.

Методичні рекомендації:

$$r_{\text{еф}} = (1 + r_{\text{ном}}) \times \frac{E_1}{E_0} - 1$$

Позначення	Розшифрування	Пояснення
$r_{\text{еф}}$	Ефективна дохідність (effective return)	Показує реальну дохідність інвестицій у національній валюті з урахуванням зміни валютного курсу.
$r_{\text{ном}}$	Номінальна відсоткова ставка (наприклад, дохід за депозитом в іноземній валюті)	Ставка, зазначена у валюті інвестування (наприклад, 4% у доларах).
E_1	Новий (кінцевий) валютний курс	Курс на момент повернення коштів (наприклад, 43 грн/дол.).
E_0	Початковий валютний курс	Курс на момент розміщення коштів (наприклад, 40 грн/дол.).

Задача 5. Арбітражер має 100 000 USD. На ринку спостерігається розбіжність курсів:

Лондон: 1 GBP = 1,26 USD

Нью-Йорк: 1 GBP = 1,28 USD

Визначте прибуток від операції.

Задача 6. Підприємство зафіксувало курс продажу 50 000 EUR через 3 місяці на рівні 46,50 UAH/EUR (форвард). Проте на дату виконання контракту ринковий курс (спот) зріс до 47,30 UAH/EUR.

Необхідно визначити фінансовий результат.

Задача 7. Визначити реальну зміну курсу за рік:

Номінальний курс зріс з 42,00 до 46,00 UAH/USD.

Інфляція: Україна – 10%, США – 3%.

Методичні рекомендації:

$$RER = \frac{E_1}{E_0} \times \frac{1 + \pi_{US}}{1 + \pi_{UA}} - 1$$

Позначення	Розшифрування	Пояснення
RER	Реальна зміна валютного курсу (Real Exchange Rate)	Показує, як змінився курс гривні до долара з урахуванням різниці інфляцій у двох країнах.
E_1	Курс у кінці періоду	Фактичний курс гривні до долара наприкінці року
E_0	Курс на початку періоду	Початковий курс гривні до долара (40 грн/USD).
π_{UA}	Рівень інфляції в Україні	
π_{US}	Рівень інфляції в США	

Задача 8. Українське підприємство-імпортер здійснює розрахунок із постачальником із Гонконгу. Сума платежу за контрактом становить 300 000 HKD (гонконгських доларів). Оскільки прямі котирування UAH/HKD на ринку відсутні, банк проводить операцію шляхом послідовної конвертації через долар США (USD).

Вихідні дані (курси банку):

1 USD = 41,1500 UAH (курс купівлі долара за гривні);

1 USD = 7,7519 HKD (курс продажу долара за гонконгські долари).

Визначити суму в національній валюті (грн), яку імпортер повинен перерахувати банку для повного виконання зобов'язань перед іноземним постачальником.

ТЕМА 12. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Питання для обговорення:

1. Сутність, принципи побудови та функції банківської системи в Україні.
2. Правові основи функціонування, завдання та функції НБУ.
3. Інструменти грошово-кредитної політики НБУ. Облікова ставка.
4. Сутність, функції та види комерційних банків.
5. Основні види операцій комерційних банків.
6. Нетрадиційні операції та банківські послуги.
7. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, його статус, функції та завдання.

Теоретичні завдання:

Завдання 12.1. Розподілити наведені нижче операції банку на три групи: *активні* (розміщення ресурсів з метою отримання прибутку); *пасивні* (залучення та формування ресурсів банку); *комісійно-посередницькі / розрахункові* (надання послуг клієнтам за винагороду без використання власних коштів як основного ресурсу):

- інвестування в облігації внутрішньої державної позики (ОВДП);
- залучення кредиту рефінансування від Національного банку;
- виплата готівки з поточного рахунку клієнта через касу банку;
- здійснення платежу за житлово-комунальні послуги за розпорядженням фізичної особи;
- залучення коштів шляхом випуску іменних ощадних сертифікатів;
- брокерське обслуговування: купівля активів на фондовому ринку за кошти та за дорученням клієнта;
- збільшення власного капіталу шляхом відрахувань до фонду розвитку банку;
- нарахування обов'язкових резервів під кредитні ризики за виданими позиками;
- розміщення міжбанківського депозиту в банку-кореспонденті.

<i>Активні операції</i>	<i>Пасивні операції</i>	<i>Комісійно-посередницькі операції</i>

Практичні завдання:

Задача 1. На основі оперативних даних про діяльність банку за звітний квартал необхідно класифікувати статті на *активи* та *пасиви*, а також перевірити дотримання балансового рівняння:

$$\text{Активи} = \text{Зобов'язання} + \text{Власний капітал.}$$

Вихідні дані (млн грн):

1. Залишки на рахунках корпоративних клієнтів (юридичних осіб) – 75 200
2. Строкові вклади та кошти на вимогу фізичних осіб – 92 400
3. Отримані кредити рефінансування від НБУ та інших банків – 68 150
4. Кредитний портфель юридичних осіб (бізнес-позики) – 135 600
5. Кошти, розміщені в інших банках (міжбанківські активи) – 18 500
6. Високоліквідні кошти на коррахунку в Центральному банку – 35 800
7. Оплачений статутний капітал банку – 22 000
8. Резервний фонд та прибуток минулих років – 12 450
9. Портфель споживчих кредитів населенню – 52 300
10. Інвестиції в державні облігації (ОВДП) та цінні папери – 28 600

Таблиця 12.1 – Баланс банку

<i>Актив</i>		<i>Пасив</i>	
<i>показник</i>	<i>млн грн</i>	<i>показник</i>	<i>млн грн</i>

Завдання 2. У поточному році комерційний банк здійснив додаткову емісію цінних паперів для зміцнення своєї капітальної бази. Було випущено:

- 12 млн шт. простих акцій номінальною вартістю 40 грн кожна;
- 5 млн шт. привілейованих акцій номінальною вартістю 50 грн кожна.

Фактично в ході первинного розміщення (IPO/SPO) було реалізовано:

- 3 млн шт. простих акцій за ринковою ціною 45 грн за одиницю;
- 1,5 млн шт. привілейованих акцій за ринковою ціною 58 грн за одиницю.

Необхідно:

1. Визначити розмір статутного капіталу банку (zareєстрованого).
2. Розрахувати обсяг емісійного доходу, отриманого банком від продажу акцій вище номіналу.
3. Вказати, до якої складової власного капіталу банку належить емісійний дохід.

Завдання 3. Приватний інвестор розглядає два варіанти розміщення капіталу в банківській установі для створення цільового фонду.

Сума інвестиції – 100 000 грн.

Термін розміщення – 3 роки.

Річна відсоткова ставка – 18%.

Необхідно розрахувати підсумкову суму нарахованих відсотків для двох сценаріїв:

1. Сценарій А: банк використовує схему простих відсотків (виплата доходу на окремий рахунок без капіталізації).
2. Сценарій Б: банк застосовує схему складних відсотків (щорічна

капіталізація доходу, коли відсотки додаються до основної суми вкладу).

Завдання 4. Підприємство «Авангард» розмістило вільні грошові кошти на строковий депозитний рахунок у банку.

Сума вкладу – 240 000 грн.

Строк дії угоди – 3 місяці (з 10 березня по 10 червня).

Річна відсоткова ставка – 16%.

Умови виплати: відсотки нараховуються за фактичну кількість днів і виплачуються 1-го числа кожного місяця. Тіло депозиту повертається в кінці строку.

Необхідно визначити суми щомісячних відсоткових платежів та загальну суму, яку банк поверне підприємству після закінчення дії угоди.

Завдання 5. Банк А уклав із Банком Б форвардний контракт на купівлю 10 000 EUR за курсом 48,20 UAH/EUR терміном на 3 місяці. На момент виконання контракту ринковий (спот) курс євро зріс на 9% відносно форвардного. Після отримання валюти за контрактом Банк А негайно реалізував її на спотовому ринку.

Необхідно:

1. Визначити суму, яку Банк А сплатив за контрактом.
2. Розрахувати фінансовий результат (прибуток або збиток) для обох банків.

Завдання 6. Банк у рамках формування власного інвестиційного портфеля придбав 500 акцій промислового підприємства номінальною вартістю 100 грн. На момент здійснення інвестиції ринкові котирування становили: курс купівлі – 105 грн, курс продажу – 110 грн.

Через 5 років банк прийняв рішення про реалізацію цих акцій. На момент продажу ринкові курси становили: курс купівлі – 140 грн, курс продажу – 145 грн.

За період володіння активами банк отримував дивіденди, рівень яких відносно номіналу склав:

- 1-й рік – 10%;
- 2-й рік – 12%;
- 3-й рік – 14%;
- 4-й рік – 15%;
- 5-й рік – 16%.

Визначити показник річної дохідності операцій з акціями за методикою сукупного доходу.

Методичні рекомендації:

Дохідність операцій з акціями:

$$i = \frac{I(D)}{P * n}$$

де I(D) – сума нарахованих відсотків або отриманого доходу;

P – сума, витрачена на здійснення операції;

n - тривалість операції в роках.

Завдання 7. Приватний інвестор з метою диверсифікації активів придбав пакет облігацій, емітованих комерційним банком для залучення капіталу на проекти відбудови.

Кількість облігацій – 100 шт.

Номінальна вартість – 1 000 грн за одиницю (загальний номінал – 100 000 грн).

Термін погашення – 5 років.

Ціна придбання (курс) – 940 грн за 1 шт. (купівля з дисконтом).

Купонна ставка – 14% річних (виплачується щорічно).

Умова реінвестування: отримані купонні доходи інвестор щороку розміщує на депозит під 10% річних на термін, що залишився до погашення облігацій.

Необхідно визначити загальний дохід інвестора за весь 5-річний період.

Методичні рекомендації:

Дохід від реінвестування нарахованих відсотків:

$$D_r = R * \frac{(1 + i)^n - 1}{i}$$

де I(D) – сума нарахованих відсотків або отриманих доходів

Завдання 8. З метою залучення короткострокового ресурсу комерційний банк здійснив емісію власного відсоткового векселя.

Номінальна вартість векселя – 250 000 грн.

Термін обігу – 180 днів.

Вексельна ставка – 16% річних.

Необхідно визначити ціну, за якою банк продаватиме вексель інвестору в момент емісії, та суму, за якою банк викупить (погасить) його після закінчення терміну обігу.

ТЕМА 13. КРЕДИТ У РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Питання для обговорення:

1. Необхідність та сутність кредиту.
2. Функції кредиту.
3. Принципи кредитування.
4. Форми та види кредиту.
5. Суб'єкти кредитних відносин.
6. Плата за користування кредитом.

Практичні завдання:

Завдання 1. Банк надав підприємству кредит на придбання обладнання.

Сума кредиту: 1 200 000 грн.

Відсоткова ставка: 16% річних (проста ставка).

Термін кредитування: 3 роки.

Умова погашення: повернення тіла кредиту здійснюється рівними частинами щопівроку. Відсотки нараховуються на залишок заборгованості та скласти графік платежів та визначити загальну суму витрат позичальника.

Таблиця 13.1 – Дані щодо розрахунку з банку за кредитною угодою

Показники	Періоди						
	1	2	3	4	5	6	за 3 роки
Залишок кредиту							
Погашення тіла кредиту							
Відсотки							
Загальний платіж							

Амортизована позика – платежі повинні проводитись регулярно в межах строку кредитування. До кінця строку весь розмір позики та відсотків має бути погашеним (позики з рівномірним зменшенням). Більша частина позик погашається щомісячними внесками.

Завдання 2. Фінансова компанія у першому півріччі видала три типи цільових споживчих позик. Для оцінки ефективності розміщення ресурсів необхідно розрахувати загальний дохід компанії та середньозважену відсоткову ставку за цими операціями.

Таблиця 13.2 – Показники споживчого кредитування

Показник	Кредит №1 (побутова техніка)	Кредит №2 (ремонтні роботи)	Кредит №3 (навчання)
Сума кредиту (P), грн	120 000	180 000	90 000
Термін кредиту (t), міс.	6	9	12
Річна ставка (i), %	28	22	24

Завдання 3. Вартість обраного товару становить 170 000 грн. Покупець має власний капітал для першого внеску, а на решту суми розглядає дві кредитні пропозиції з виплатою всієї суми боргу в кінці строку.

Пропозиція Компанії А:

- сума кредиту: 75% від вартості товару;
- комісія за оформлення: 1% від суми кредиту (сплачується разово);
- строк: 15 місяців;
- ставка: 15% річних (проста).

Пропозиція Компанії Б:

- сума кредиту: 70% від вартості товару;
- комісія за оформлення: 3% від суми кредиту (сплачується разово);
- строк: 12 місяців;
- ставка: 17% річних (проста).

Розрахувати загальні грошові витрати (переплату) за обома варіантами та визначити різницю.

Завдання 4. Клієнт придбав енергоефективне обладнання вартістю 120 000 грн. Фінансова компанія надала кредит у розмірі 70% від вартості товару терміном на 1 рік (12 місяців).

Схема погашення – щомісячно рівними частинами тіла кредиту.

Відсоткова ставка – 24% річних (нараховується на залишок заборгованості).

Разова комісія – 1% від суми кредиту (сплачується в момент оформлення).

Часова база: місяць – 30 днів, рік – 360 днів.

Необхідно визначити загальну суму доходу фінансової компанії та скласти графік нарахування відсотків.

Таблиця 13.3 – Показники щодо розрахунків за споживчим кредитом

<i>Місяць</i>	<i>Залишок боргу, грн</i>	<i>Нараховані відсотки, грн</i>
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		
11		
12		

Завдання 5. Фінансова компанія надала підприємцю кредит у сумі 300 000 грн терміном на 12 місяців.

Умова погашення – тіло кредиту повертається рівними частинами в кінці кожного кварталу.

Відсоткова ставка – 16% річних на залишок заборгованості.

Періодичність – Відсотки нараховуються та сплачуються щоквартально разом із частиною основного боргу.

База розрахунку: місяць – 30 днів, квартал – 90 днів, рік – 360 днів.

Таблиця 13.4 – План погашення кредиту

<i>Квартал</i>	<i>Борг</i>	<i>Сума % за квартал</i>	<i>Сума платежу за квартал</i>
1			
2			
3			
4			

Завдання 6. Фінансова компанія видала довгостроковий кредит у сумі 2 000 000 грн терміном на 4 роки.

Відсоткова ставка – 5% за квартал (складні відсотки).

Механізм нарахування – капіталізація відсотків відбувається щоквартально протягом року.

Порядок погашення – основна сума (тіло) повертається рівними частинами раз на рік разом із накопиченими за цей рік відсотками.

Часова база: місяць – 30 днів, рік – 360 днів.

Необхідно скласти план погашення та визначити сукупний дохід фінансової компанії.

Таблиця 13.5 – План погашення кредиту

<i>Рік</i>	<i>Сума боргу на початок року</i>	<i>Нарощена сума боргу за рік</i>	<i>Сума % за рік</i>	<i>Сума платежу за рік</i>
1				
2				
3				
4				
<i>Нараховані проценти за весь період кредиту</i>				

ТЕМА 14. СТРАХУВАННЯ ТА СТРАХОВИЙ РИНОК

Питання для обговорення:

1. Сутність страхування як економічної категорії. Основні поняття страхування.
2. Функції та принципи страхування.
3. Сутність та функції страхового ринку. Структура страхового ринку.
4. Особливості реалізації страхової послуги.
5. Класифікація страхових послуг.
6. Фінансові показники діяльності страхової компанії.

Практичні завдання:

Завдання 1. Підприємство застрахувало 5 різних об'єктів (обладнання, транспорт, склади). За умовами договорів застосовується *безумовна франшиза*.

Таблиця 14.1 - Вихідні дані

<i>Показник</i>	<i>Договір 1</i>	<i>Договір 2</i>	<i>Договір 3</i>	<i>Договір 4</i>	<i>Договір 5</i>
Страхова сума (S), тис. грн	100	150	120	180	200
Безумовна франшиза (F), % від S	2	3	5	4	2,5
Розмір франшизи у грошах (Fr), грн					

Необхідно:

Визначити розмір страхового відшкодування для кожного договору, якщо фактичні збитки за страховими випадками склали:

Сценарій А: 5 000 грн.

Сценарій Б: 15 000 грн.

Сценарій В: 40 000 грн.

Завдання 2. Підприємство застрахувало 5 різних об'єктів. За умовами договорів застосовується *умовна франшиза*.

Таблиця 14.2 - Вихідні дані

<i>Показник</i>	<i>Договір 1</i>	<i>Договір 2</i>	<i>Договір 3</i>	<i>Договір 4</i>	<i>Договір 5</i>
Страхова сума (S), тис. грн	170	250	720	380	300
Умовна франшиза (F), % від S	5	4	3	5	6
Розмір франшизи (Fr), грн					

Необхідно визначити розмір страхового відшкодування для кожного договору, якщо фактичні збитки за страховими випадками склали:

Сценарій А: 5 000 грн.

Сценарій Б: 15 000 грн.

Сценарій В: 40 000 грн.

Завдання 3. Внаслідок поєвни виробничий комплекс агротехнологічного холдингу зазнав значних руйнувань. Балансова вартість об'єкта на момент страхового випадку становила 120 млн грн. Відновлювальні роботи тривали 3 місяці.

Дані для розрахунку:

Витрати на відновлення (ремонт та заміна обладнання) – 65 млн грн.

Витрати на розчищення території та демонтаж завалів – 2,5 млн грн.

Вартість знищеної продукції, що знаходилася на складі – 25 млн грн.

Дохід від реалізації залишків (металобрухт, придатні деталі) – 4,5 млн грн.

Втрачений прибуток (непрямий збиток) за один місяць простою – 90 млн грн.

Необхідно визначити суму прямого, непрямого та загального збитків страхувальника.

Методичні рекомендації:

Страховий збиток – матеріальна або інша втрата, завдана страхувальникові внаслідок страхового випадку.

Розрізняють:

– *прямий збиток (первинний збиток), пов'язаний із загибеллю або пошкодженням застрахованого майна, а також витратами страхувальника на рятування цього майна та приведення його в належний стан;*

– *непрямий збиток, пов'язаний із прихованими збитками, що проявляються вже після страхового випадку, наприклад недоотримання прибутку внаслідок зупинки виробництва через пошкодження або знищення машин та обладнання зі страховими ризиками.*

Завдання 4. Власник цінного обладнання (професійного дрона для моніторингу полів) вартістю 80 000 грн застрахував його одночасно у двох компаніях:

Компанія А: застраховано на суму 50 000 грн: умова договору – безумовна франшиза 5% від страхової суми.

Компанія Б: застраховано на суму 60 000 грн; умова договору – умовна франшиза 8% від страхової суми.

Внаслідок інциденту обладнання було повністю знищене (тотальний збиток – 80 000 грн).

Необхідно визначити суму страхового відшкодування, яку виплатить кожна компанія.

Завдання 5. Підприємець застрахував професійне обладнання.

Дійсна вартість майна (W_{oc}) – 150 000 грн.

Страхова сума за договором (S) – 100 000 грн (об'єкт застрахований не на повну вартість).

Безумовна франшиза (F) – 5% від страхової суми.

Фактичний збиток внаслідок страхового випадку (L) – 120 000 грн.

Необхідно визначити суму страхового відшкодування (V) за різними системами страхування.

Методичні рекомендації:

У майновому страхуванні найбільш поширеною є система страхування за дійсною вартістю майна, що визначається як фактична на день підписання договору. За цією системою страхове забезпечення дорівнює величині збитків, тобто має місце повне покриття збитків страхувальника страховиком.

$$\text{Стр } \Sigma = \text{Воц} \rightarrow \text{CB} = \text{Зб}$$

де CB – страхове відшкодування;

Зб – збиток;

Стр Σ – страхова сума;

Воц – вартісна оцінка об'єкта страхування

Страхування за системою пропорційної відповідальності передбачає виплату страхового відшкодування, яке розраховується за формулою:

$$\text{Стр } \Sigma < \text{Воц} \rightarrow \text{CB} = \text{Зб} \times \frac{\text{Стр} \Sigma}{\text{Воц}}$$

Пропорційна система передбачає участь страхувальника у відшкодуванні збитків. Ступінь повноти відповідальності страховика в покритті збитків застрахованого тим вища, чим менша різниця між вартісною оцінкою об'єкта страхування та страховою сумою.

Страхування за системою першого ризику передбачає виплату страхового відшкодування у розмірі збитків, але в межах страхової суми.

Під "першим ризиком" у страховій справі розуміють ризик, вартісна оцінка якого не перевищує страхової суми.

При страхуванні за цією системою всі збитки у межах страхової суми (перший ризик) відшкодовуються повністю, а збитки, що перевищують страхову суму (другий ризик), страховиком не відшкодовуються зовсім.

$$\text{Стр } \Sigma < \text{Воц} \rightarrow \text{CB} = \text{Зб} < \text{Стр } \Sigma$$

Завдання 6. Сільськогосподарське підприємство застрахувало врожай озимої пшениці від ризику несприятливих погодних умов. За умовами договору страховик зобов'язаний відшкодувати 80% від суми розрахованого збитку (часткова участь страховика).

Вихідні дані:

- середня врожайність за попередні 5 років (Вс) – 45 ц/га;

- площа посіву (П) – 500 га;

- фактична врожайність у поточному році (Вф) – 38 ц/га;

- прогнозована ціна реалізації (Ц) – 600 грн за 1 ц (або 6000 грн за тонну).

Необхідно визначити розмір страхового відшкодування, яке отримає агропідприємство.

Методичні рекомендації:

Розмір збитків визначається за формулою

$$\text{Зб} = (\text{Вс} - \text{Вф}) \times \text{П} \times \text{Ц}$$

Завдання 7. Унаслідок аварії приміського потяга 2 пасажирки загинуло, 1 особа одержала інвалідність 1-ї групи, 3 особи – інвалідність 2-ї групи, 2 особи проходили лікування впродовж 12 та 60 днів відповідно. Останній особі згодом було встановлено інвалідність 3-ї групи інвалідності.

Визначити:

- а) розміри виплат кожній постраждалій особі (або їх нащадкам);
- б) загальну суму виплат, що здійснить страхова компанія за цим випадком;
- в) розмір сплаченого страхового платежу цими пасажирами, якщо вартість квитка становить 25 грн;
- г) перелік документів, що необхідно подати для отримання страхового відшкодування.

Методичні рекомендації:

Порядок здійснення цього виду страхування визначений Положенням про обов'язкове особисте страхування від нещасних випадків на транспорті, затвердженим Постановою КМУ від 14.08.96 р. № 959 (зі змінами).

Застрахованими особами за обов'язковим особистим страхуванням від нещасних випадків на транспорті вважають:

- пасажирів із моменту оголошення посадки в морське або річкове судно, потяг, автобус або інший транспортний засіб до моменту завершення поїздки;
- водії лише на час обслуговування поїздки.

Страховий платіж утримує з пасажирки перевізник, який діє від імені страховика за винагороду на підставі договору доручення на всіх видах транспорту. Пасажирки, які мають право на безкоштовний проїзд відповідно до чинного законодавства, підлягають обов'язковому особистому страхуванню без сплати страхового платежу й отримання ними страхового поліса.

Страховий платіж утримується на міжобласних і міжміських маршрутах у межах однієї області, Автономної Республіки Крим у розмірі до 1,5% вартості проїзду, на маршрутах приміського сполучення - до 3% вартості проїзду.

Страхувальниками водіїв є юридичні особи або дієздатні громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності, які є власниками транспортних засобів чи експлуатують їх та уклали зі страховиком договори страхування.

Розмір страхової суми для кожного застрахованого становить 6 000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Перелік страхових випадків і відповідних їм сум страхових виплат за обов'язковим особистим страхуванням від нещасних випадків на транспорті наведено в таблиці 14.3.

Таблиця 14.3 – Страхові випадки й розміри страхових виплат за обов'язкового страхування від нещасних випадків на транспорті

<i>Страхові випадки</i>	<i>Сума страхового відшкодування</i>
<i>Загибель або смерть застрахованого внаслідок нещасного випадку</i>	<i>100 % страхової суми</i>
<i>Одержання травми внаслідок нещасного випадку зі встановленням інвалідності</i>	<i>I група – 90 %, II група – 75 %, III група – 50 % страхової суми</i>
<i>Тимчасова втрата працездатності внаслідок нещасного випадку</i>	<i>0,2 % страхової суми за кожний день втрати працездатності, але не більше за 50 % страхової суми</i>

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література:

1. Банківська система : підручник / [М. Крупка, Є. Андрущак, Н. Пайтра та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф. М. Крупки. 2-ге вид., переробл. і доповн. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. 524 с.
2. Банківська система: навчальний посібник / укл.: Нікіфоров, М.П. Федішин. О.М. Гладчук, М.Г. Марич, Чернівці : Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. 2023. 224 с.
3. Карлін М. І., Проць Н. В., Борисюк О. В., Н.С. Вавдіюк Л. М. Черчик. Публічні фінанси: навчальний посібник; за ред. д.е.н., проф. М. І. Карліна. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2023. 358 с.
4. Слободянюк О. В. Фінанси, гроші, кредит : практикум для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 073 «Менеджмент» / О.В. Слободянюк, В. О. Котлубай, Г. Ю. Лазарева, І.Ф. Примаченко. Одеса : НУ «Одеська юридична академія», 2021. 106 с.
5. Стеценко С.П. Гроші та кредит : навчальний посібник. Київ : КНУБА, 2024. 228 с.
6. Стеценко С.П. Фінанси : навчальний посібник. Київ : КНУБА, 2024. 192 с.
7. Теорія та історія фінансової системи : навч. посібник / [О.Ю. Клепанчук, Н. Б. Татарин, О.П. Нагорнюк та ін.] ; за заг. Ред. О.Ю. Клепанчук. Львів : ЛНУ імені Івана Франка. 282 с.
8. Терещенко Т. Є., Заволока Л. О., Пономарьова О. Б. Страхування (у схемах, таблицях, коментарях) : навч. посібник. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2020. 221 с.
9. Фінанси : підруч. / за ред. д.е.н., проф. А. І. Крисоватого. Тернопіль : Університетська думка, 2024. 632 с.
10. Стойко О. Я., Дема Д. І., Фінанси : підручник / за ред. О. Я. Стойка. 2-ге вид. перероб. і доп. Житомир : Поліський університет, 2024. 317 с.
11. Фінанси: підруч. / В. П. Горин, В. Г. Дем'янишин, О. П. Кириленко [та ін.] ; за ред. А. І. Крисоватого. Тернопіль : ЗУНУ, 2024. 632 с.
12. Фінанси, гроші та кредит : навчальний посібник / М.П. Політило, І.Б. Хома, О. М. Чубка, Н. Б. Ярошевич, А. І. Якимів. Львів : «Новий Світ-2000». 2025. 234 с.
13. Юрчишена Л. В. Фінанси підприємств: навчальний посібник. Вінниця: Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2023. 252 с.
14. Юшко С. В. Практикум із бюджетної системи : навчальний посібник. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 188 с.

Допоміжна література:

1. Банківська система : підручник / О.М. Тридід, Б.В. Самородов, І.М. Вядрова, С.В. Гадецька, Ю.В. Котелевська; за заг. ред. Т.С. Смовженко. Львів: Новий Світ-2000, 2018. 535 с.
2. Банківська система: навч. посіб. / [Ситник Н.С., Стасишин А.В., Блащук-Девяткіна Н.З., Петик Л.О.] ; за заг. ред. Н.С. Ситник. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2020. 580 с.
3. Бедринець М.Д., Довгань Л.П. Фінанси підприємств : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 292 с.
4. Біла О.Г., Чуй І.Р. Фінанси : навч. посіб. 2 ге вид., випр. та допов. Львів : Магнолія 2006, 2018. 389 с.
5. Бюджетна система : навч. посіб. / Т.А. Говорушко, О.А. Гнатенко, Н.І. Обушна, І.П. Ситник, ін.; за заг. ред. Т.А. Говорушко. Львів : Магнолія 2006, 2018. 288 с.
6. Бюджетно-податкова безпека (у схемах і таблицях) : навч. посіб.; за ред. Г.В. Миськів. Львів: ЛьвДУВС, 2021. 276 с.
7. Говорушко Т.А., Стецюк В.М. Страхування : навч. посіб. Львів : Магнолія 2006, 2018. 323 с.
8. Грубляк О.М., Марич М.Г., Бак Н.А., Марусяк Н.Л., Марич А.В. Фінансова грамотність: навч. пос. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2024. 316 с.
9. Гурова К.Д., Шелест О.Л., Колупаєва І.В. Фінанси, гроші та кредит: навч. посіб. Харків: Світ Книг, 2016. 672 с. URL: <http://surl.li/bau1q>
10. Жихор О. Б. Місцеві фінанси: підручник / авт. кол.; за ред. д-ра екон. наук, проф. О.Б. Жихор, д-ра екон. наук, проф. О. П. Кириленко. Київ: УБС НБУ, 2015. 579 с.
11. Кириленко О.П. Муніципальні фінанси: навч. посіб.; за ред. д.е.н., проф. О.П. Кириленко. Тернопіль: Астон, 2015. 360 с.
12. Клименко Т. В. Страхування в системі забезпечення економічної безпеки та сталого розвитку. *Актуальні питання управління та адміністрування: регіональний, міжнародний та глобалізаційний аспекти*: зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. (22-23 трав. 2025 р.) / під заг. ред. д-ра екон. наук Дуки А.П., д-ра екон. наук Філіпової Н.В. Чернігів : ЗВО «Університет трансформації майбутнього», 2025. 158 с. С. 136-139.
13. Клименко Т.В., Сидоренко О.О., Гливенко В.В. Екологічне оподаткування в умовах воєнного стану в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2023. №3(35). С. 183-195.
14. Клименко Т.В., Тунік М.В. Напрями використання штучного інтелекту в банківській сфері. *Березневий науковий дискурс 2025 на тему: «Синергія освіти, науки та бізнесу в епоху глобальних трансформацій»*: збірник матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 27 лютого 2025 р.). Чернігів: ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій», 2025. 780 с. С. 694-696

15. Коваленко Д.І., Венгер В.В. Фінанси, гроші та кредит: теорія та практика: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2019. 578 с.
16. Ковальчук С.В., Форкун І.В. Фінанси : навч. посіб. Львів : Новий Світ-2000, 2018. 567 с.
17. Ліщенко В. А. Теоретичні засади грошово-кредитного регулювання економічного зростання. *Економічний вісник. Серія : Фінанси, облік, оподаткування*. 2020. Вип. 5. С. 108-116. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ehsfat_2020_5_12
18. Марченко Н.А., Клименко Т.В. Вплив воєнних дій на фінансову стійкість прикордонних територій України. *Ефективна економіка*. 2025. №6. URL: <https://nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/6776/6878>
19. Метеленко Н., Глущевський В., Попова А., Оглобліна В., Сіліна І. Виклики та загрози фінансовій безпеці держави під час повномасштабної війни. *Humanities studies*. 2025. Вип. 22. С. 262-273.
20. Маслова Н.О. Світовий досвід застосування інструментів грошово-кредитної політики під час пандемії коронавірусу covid-19. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка*. 2021. Вип. 1. С. 121-126. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuues_2021_1_19
21. Сидоренко О.О., Клименко Т.В., Гливенко В.В. Обліково-аналітичне забезпечення управління дебіторською заборгованістю суб'єкта господарювання. *Інформаційно-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства* : колективна монографія / за ред. О. Ю. Акименко. Чернігів : Національний університет «Чернігівська політехніка», 2023. 364 с. С.183-212
22. Терещенко Т. Є., Заволока Л. О., Пономарьова О. Б. Страхування (у схемах, таблицях, коментарях) : навч. посіб. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2020. 221 с.
23. Фінанси (державні, корпоративні, міжнародні): підручник / В.О. Онищенко, А.Ю. Бережна, Л.О. Птащенко, І.Б. Чичкало-Кондрацька; за ред. В.О. Онищенко. Київ: «Центр учбової літератури», 2015. 600 с.
24. Фінанси підприємств: навч. посіб. / Ситник Н.С., Смолінська С.Д., Ясіновська І.Ф.; за заг. ред. Н.С. Ситник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 402 с.
25. Фінанси підприємств: навч. посіб./ за ред. Г.Я. Аніловської, І.Б. Висоцької. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 440 с.
26. Циганов О.Р. Краснолобова Л.С. Основи банківської справи : навч. посіб. Львів : Магнолія 2006, 2018. 402 с.
27. Швець В.Я., Єфремова Н.Ф., Чічкань О.І. Гроші та кредит: навч. посіб. Дніпродзержинськ: ДДТУ, 2015. 302 с.
28. Шишкіна О.В., Дубіна М.В. Гроші та кредит : практикум : навч. посіб. Чернігів : Брагинець О.В., 2017. 273 с.
29. Щетинін А.І. Гроші та кредит : навч. посіб. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2019. 163 с. URL: <http://surl.li/bauid>
30. Юрченко М.Є., Клименко Т.В. Ефективне податкове адміністрування як передумова розвитку податкової системи. *Економічний часопис*

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки / уклад. Л.Г. Ліпич, М.Б. Кулинич. Луцьк : Вежа-Друк, 2020. №3(23). 186с. С. 153-161.

31. Юрченко М.Є., Клименко Т.В. Проблеми функціонування системи податкового контролю в Україні. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*: журнал / уклад. Л.Г. Ліпич, М.Б. Кулинич. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. № 2 (26). 151 с. С. 62-70.

32. Harold L. Cole. Finance and Financial Intermediation: A Modern Treatment of Money, Credit, and Banking Oxford, United Kingdom, Oxford university press. 2019. 304 p. URL: <http://surl.li/bavdt>

33. Nina Bandelj, Frederick F. Wherry, Viviana A. Zelizer. Money Talks: Explaining How Money Really Works. Princeton, New Jersey, United States: Princeton University Press, 2017. 288 p.

34. Robert Murphy. Understanding Money Mechanics. Ludwig von Mises Institute. Auburn, Alabama. United States: Mises Institute, 2021. 212 p. URL: <http://surl.li/bavek>.

Інформаційні джерела та internet-ресурси:

1. Державна аудиторська служба України: веб-сайт. URL: <https://dasu.gov.ua/>

2. Державна казначейська служба України: веб-сайт. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua>

3. Державна митна служба України: веб-сайт. URL: <https://customs.gov.ua/>

4. Державна податкова служба України: веб-сайт. URL: <https://tax.gov.ua/>

5. Державна служба статистики України: веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

6. Законодавство України. Верховна Рада України: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index>

7. Ліга страхових організацій України: веб-сайт. URL: <https://uainsur.com/>

8. Міністерство фінансів України: веб-сайт. URL: <http://www.minfin.gov.ua>

9. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського: веб-сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>

10. Національний банк України: веб-сайт. URL: <http://www.bank.gov.ua>

11. Портал «Бюджет для громадян»: веб-сайт. URL: <https://openbudget.gov.ua/>

ЗМІСТ

ВСТУП	3
ТЕМА 1. Економічна сутність фінансів	4
ТЕМА 2. Фінансова системи та фінансовий механізм	6
ТЕМА 3. Бюджет і бюджетна система	9
ТЕМА 4. Податкова система України	14
ТЕМА 5. Основи фінансів підприємств	18
ТЕМА 6. Організація грошових розрахунків і грошові потоки підприємства	22
ТЕМА 7. Формування та розподіл прибутку підприємства	26
ТЕМА 8. Активи підприємства та джерела їх фінансування	29
ТЕМА 9. Фінанси домогосподарств	35
ТЕМА 10. Сутність і функції грошей	40
ТЕМА 11. Валютний ринок	44
ТЕМА 12. Особливості функціонування банківської системи	48
ТЕМА 13. Кредит у ринковій економіці	52
ТЕМА 14. Страхування та страховий ринок	55
Список рекомендованої літератури	59